

RECOGNITION EUROPE

Manifest
internacionalne
ljevice: Utjecaj
europskih politika
na globalni Jug
i potencijalne
alternative

ISBN 978-953-8257-08-7

9 789538 257087

BIBLIOTEKA PAREZIJA

NASLOV IZVORNIKA: Impact of European policies on the Global South
and Possible Alternatives.

© ReCommons Europe: L'impact sur le Sud des politiques
européennes et les alternatives possibles

AUTOR: 2020; Omar Aziki, Anne-Sophie Bouvy, Robin Delobel, Rabia
El Houari, Nathan Legrand, Mats Lucia Bayer, Mary P., Milan Rivić,
Éric Toussaint

NASLOV: Utjecaj europskih politika na globalni Jug i potencijalne
alternative

IZDAVAČ: Udruga Bijeli val

Ilica 203a, 10000 Zagreb, HR

TEL/FAX: +385 1/ 3907292

E-MAIL: nikoladevcic@inet.hr

HTTP// www.subversivefilmfestival.com

ZA IZDAVAČA: Nikola Devčić

UREDNIKA: Dina Pokrajac

PRIJEVOD S ENGLESKOG: Dimitrije Birač

DIZAJN: Dejan Dragosavac Ruta

TISAK: Grafomrak d.o.o.

ISBN 978-953-8257-08-7

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001083617.

Objavljeno uz potporu:

Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

CADTM

Zagreb, prosinac 2020.

Manifest
internacionalne
ljevice: Utjecaj
europskih politika
na globalni Jug
i potencijalne
alternative

PREDGOVOR

Ovu, 2020. godinu obilježila su dva događaja koja su još jednom razotkrila granice kapitalističkog sistema. Prvo je pandemija COVID-19, uzrokovana novim koronavirusom SARS-CoV-2 odgovornim za smrt nekoliko stotina tisuća ljudi čiji broj i dalje raste, razotkrila ranjivost društva u kontekstu nedostatka adekvatno financiranih usluga javnog zdravstva. Također je ukazala i na ključne aktivnosti za egzistiranje današnjih društava. Drugo, pandemija je ubrzala najveću ekonomsku krizu još od 1930-ih. Razotkrivajući koliko su krhka današnja društva u kojima se razmjena odvija izuzetno brzo, a proizvodni lanci su internacionalizirani, pandemija je otkrila i najiracionalnije aspekte ekonomskog sistema koji upravlja i strukturira društvene odnose u gotovo svim dijelovima svijeta. Stoga se čini da kapitalizam nije sposoban osigurati samo osnovne ljudske potrebe već ni vlastitu reprodukciju. Sve vlade koje su u početku pokušavale istovre-

meno zaštititi zakon profita i živote svojih građana, neizbježno su bile i još su uvijek u iskušenju da brane prvi od drugih.

Neoliberalne politike strukturne prilagodbe koje se provode već desetljećima odigrale su važnu ulogu u povećanju nejednakosti te, u konačnici, i u načinu na koji se epidemija širila. Suprotno općem dojmu, epidemija doista razlikuje podrijetlo i društvene klase, posebno utječući na one koji se nalaze na dnu socijalne ljestvice. Posebno je pogodila zemlje koje su pod izgovorom održavanja stroge fiskalne discipline odustale – ili im je to onemogućeno – od izgradnje učinkovitog i lako dostupnog zdravstvenog sustava.

Stoga, dok mnoge države na globalnom Sjeveru osjećaju štetne posljedice privatizacija i proračunskih rezova koji se primjenjuju posljednjih desetljeća, zemlje Juga većinom su spriječene razvijati učinkovite zdravstvene sustave zbog velikog tereta duga na njihovim javnim računima.

U EU-u krizu je ponovno obilježila nesposobnost država članica da koordiniraju svoje odgovore i tako razviju zajedničke strategije. Dok je mala otočna država Kuba – koja je bila podvrgnuta američkoj blokadi 60 godina – slala medicinske timove u više od 20 zemalja, uključujući Italiju, koja je bila teško pogođena pandemijom (a to je u skladu s kubanskom politikom međunarodne solidarnosti,

koju je nedavno demonstrirala i na Haitiju nakon potresa 2010. godine ili u Africi protiv virusa ebole), politike država članica EU-a na ovom području više su nego stidljive, ako ne i nevidljive. U EU-u nisu zajednički dogovorene zalihe maski ili medicinske opreme. Nije formiran nijedan europski medicinski tim. Ekstremne desničarske snage koje su tražile nacionalno povlačenje, došle su na svoje kad su razne vlade zatvorile svoje granice. Čini se da su se države članice eurozone tek nakon višemjesečnih previranja nevoljko složile udružiti mali dio svog državnog duga – to je odluka koju će platiti slabije države, pod pritiskom jačih – tako što će nastaviti žustru konkurenciju koja karakterizira ekonomsku i monetarnu uniju.

S druge strane, kad je trebalo braniti interese kapitalističke klase i njezinih tvrtki, države članice EU-a, kao i šest drugih zemalja globalnog Sjevera, bile su sposobne razviti međusobno sličnu političku orijentaciju usmjerenu, kao u slučaju spašavanja banaka od 2008. godine nadalje, ka socijalizaciji gubitaka velikih tvrtki (bez ikakvih jamstava da će se time zadržati i radna mjesta) upumpavanjem ogromnih količina javnog novca u njih. Da bi to učinile, države članice nisu se ustručavale napustiti dogmu o fiskalnoj i proračunskoj disciplini na temelju koje su Grčka i druge države na europskoj periferiji bile proglašene “lošim učenicima” i onda

prisiljene usvojiti rigorozne mjere štednje tijekom prethodne krize. Europske vlade su tako opet složne u povećanju svog javnog duga kako bi pomogle krupni kapital i time natjerale većinu da plati za krizu.

Specifični utjecaj pandemije COVID-19 u zemljama globalnog Juga služi kao vrlo upečatljiv primjer naglašavanja nejednakosti između različitih regija svijeta. U sadašnjoj situaciji EU i mnoge europske države imaju glavnu odgovornost zbog prošlih i sadašnjih politika prema zemljama globalnog Juga. Svaka snaga koja teži raskidu s dominantnim kapitalističkim poretkom na europskom kontinentu, mora djelovati u cilju dokidanja eksploatacije naroda globalnog Juga.

Ovaj rad pred vama rezultat je projekta *ReCommonsEurope*, koji provodimo od 2019. godine u okviru konzorcija Građani za financijsku pravdu. Prije toga, od 2018. godine nadalje, ovaj je projekt angažirao CADTM, u suradnji s Europskom istraživačkom mrežom socijalne i ekonomske politike (ERENSEP) i baskijskog sindikata Eusko Langileen Alkartasuna (ELA), na projektu usmjerenom na poticanje rasprave o mjerama kojima bi u situaciji da dođe na vlast, narodna vlada u Europi trebala dati prioritet. OVO JE DJELO RELEVANTNO ZA SVE DRUŠTVENE POKRETE, NARODE I POLITIČKE POKRETE KOJI TEŽE RADIKALNOJ PROMJENI U KORIST ONIH

99%. U skladu s našom predanošću da razvijemo konkretne prijedloge za rješavanje neposrednih problema, odlučili smo ovaj projekt nazvati “Utjecaj europskih politika na globalni Jug i potencijalne alternative”.

Ovom drugom fazom nastojimo definirati skup jasnih prijedloga koje bi narodna vlada trebala provesti kako bi dovela do stvarnih i dubinskih promjena u trenutačno nepravednim odnosima između europskih država i naroda globalnog Juga. U tu svrhu uključili smo se u proces razrade tekstova, koji se bazira na zajedničkom radu aktivista, političara i istraživača iz zemalja globalnog Juga i globalnog Sjevera. Rad se odnosi na sljedeća područja: dugovi koje potražuju zemlje globalnog Sjevera – posebice europske zemlje – od zemalja globalnog Juga; sporazumi o slobodnoj trgovini; migracijske politike i politike upravljanja granicama; militarizam, trgovina oružjem i ratovi; politike reparacije s obzirom na uništavanje kulturnih dobara.

Da bismo postavili opći okvir za ovu brošuru, preuzeli smo i prilagodili poglavlje o međunarodnim odnosima iz *Manifesta za novi popularni (narodni) internacionalizam u Europi*⁰¹ koji je 2019. godine potpisalo više od 160 ljudi iz 21 europske zemlje. Ovaj je manifest objavljen na četiri jezika (fran-

⁰¹ Dostupno na: [https://www.cadtm.org/In-the-times-of-the-coronavirus-a-look-back-to-theManifesto-for-a-new-popular](https://www.cadtm.org/In-the-times-of-the-coronavirus-a-look-back-to-the-Manifesto-for-a-new-popular).

cuski, kastiljski španjolski, engleski i hrvatski) i predstavlja najhitnije mjere koje se tiču pitanja novca, banaka, duga, radnih i socijalnih prava, energetske tranzicije u smjeru izgradnje eko-socijalizma, zatim pitanja ženskih prava, zdravstva i obrazovanja, kao i šire međunarodne politike i potrebe za promicanjem ustavotvornih procesa.

Više nego ikad vjerujemo da je ključno potaknuti i razviti raspravu o alternativama sistemu koji sve više pokazuje vlastitu nespojivost s tako fundamentalnim pravom kao što je pravo na dostojanstven život.

SADRŽAJ

- 13 PRVO POGLAVLJE
**Odnosi između globalnog Sjevera –
posebice europskih zemalja – i globalnog
Juga: opći okvir**
- 24 DRUGO POGLAVLJE
**Ukidanje nelegitimnog i odioznog duga
koji europske države potražuju od trećih
zemalja, dajući apsolutni prioritet
ljudskim pravima**
- 38 TREĆE POGLAVLJE
**Ukidanje neokolonijalne politike EU-a
u sferi trgovine i ulaganja**
- 51 ČETVRTO POGLAVLJE
**Ukidanje nehumanih migracijskih
politika tvrđave Europe**
- 61 PETO POGLAVLJE
Projekt protiv militarističke Europe
- 72 ŠESTO POGLAVLJE
**Reparacije za zločine europskih
kolonijalnih sila i europskog
neokolonijalizma**

Odnosi između globalnog Sjevera (posebice europskih zemalja) i globalnog Juga: opći okvir

Čak i prije početka pandemije COVID-19 i međunarodne ekonomske krize koju je pogoršala, zemlje globalnog Juga već su se dugo vremena suočavale sa zapanjujućom slabošću vlastitog razvoja, opetovanim krizama u proizvodnji hrane, povećanom ovisnošću o izvozu primarnih proizvoda, nedostatkom javnih usluga i dramatičnim efektima ekološke krize.⁰² Gotovo dvije milijarde ljudi, od kojih

⁰² Naravno, obje kategorije "globalnog Sjevera" i "globalnog Juga" pokrivaju različite društvene stvarnosti. Na globalnom Sjeveru

većina živi na globalnom Jugu, pati od pothranjenosti. Pola svijeta nema pristup osnovnim zdravstvenim uslugama. Ako ne dođe do radikalnog prekida s međunarodnom politikom koju prema tim zemljama provode sile globalnog Sjevera (uključujući EU i njezine države članice), kao i sa socijalnom i ekonomskom politikom koju provode vladajuće klase u zemljama globalnog Juga, situacija će se pogoršati u kontekstu kombiniranih efekata zdravstvene, ekonomske i ekološke krize.

Stanovništvo globalnog Juga najviše je pogođeno i prisilnim raseljavanjem. Prema podacima UN-ovog Visokog povjerenika za izbjeglice, do kraja 2019. godine 79,5 milijuna ljudi bilo je prisiljeno napustiti svoje domove zbog rata i progona – što je porast od 11 milijuna u odnosu na brojke iz 2017. godine. Od toga je ukupno 45,7 milijuna ljudi raseljeno unutar vlastitih zemalja, 4,2 milijuna čekalo je

također postoji "Jug". ReCommonsEurope stoga razvija analizu koja se temelji na postojanju nejednakih odnosa između dominantnih ekonomija i zemalja periferije unutar EU-a. Nadalje, zemlje i na globalnom Sjeveru i na globalnom Jugu podijeljene su po klasnim linijama – a vladajuće klase često održavaju bliske međusobne odnose jer imaju sličan životni standard, bilo da se nalaze na globalnom Sjeveru ili na globalnom Jugu. Trudbeničke klase kako na globalnom Sjeveru tako i na globalnom Jugu iskorištavaju kapitalističke klase s globalnog Sjevera i globalnog Juga. Vidi CADTM: "South/North, Developing Countries/Developed Countries – What is it all about?", [cadtm.org](https://www.cadtm.org/South-North-Developing-Countries-DevelopedCountries-What-is-it-all-about), 11. veljače 2020. URL: <https://www.cadtm.org/South-North-Developing-Countries-DevelopedCountries-What-is-it-all-about>.

ishod zahtjeva za status izbjeglice, a 26 milijuna su izbjeglice izvan vlastite zemlje. UN je sada tim brojkama dodao još 3,6 milijuna stanovnika Venezuele koji su raseljeni po inozemstvu, ali koji se ne uklapaju ni u jednu od prethodnih kategorija i žive u posebno nesigurnim uvjetima.⁰³ Osim njih, od kojih su mnogi morali napustiti svoju zemlju iz ekonomskih razloga, ove brojke uglavnom ne uključuju ljude koji bježe od bijede i posljedica klimatskih promjena, čiji će broj najvjerojatnije rasti u bliskoj budućnosti.

U EU-u većina vladajućih klasa, kao i rastuće snage krajnje desnice, tvrde da su masovni valovi izbjeglica prisutni na kontinentu još od 2015. godine. Široka upotreba izraza “izbjeglička kriza” sugerira isto. Međutim, dok se broj migranata koji traže azil u EU-u uistinu povećao od 2015. godine, posebno zbog rata u Siriji, dolazak oko milijun i pol ljudi na područje brojnije od 510 milijuna stanovnika nikako se ne može opisati kao kriza za Europu. EU prima sitnu manjinu od ukupnog broja izbjeglica širom svijeta, dok ih “zemlje u razvoju” ugošćuju 85%.⁰⁴ Na primjer, u slučaju Sirije, većina izbjeglica smještena je u Turskoj, Libanonu i Jordanu. Štoviše, takve tvrdnje prekrivaju stvarni odgovor EU-a

⁰³ Vidi: UNHCR, Global Trends. Forced Displacement in 2019.

⁰⁴ Ibid.

na ovu situaciju, a to je jačanje politike “tvrđave Europe”.

Otvaranje unutarnjih granica EU-a kroz Schengenski sporazum (koji se odnosi na 22 od 28 država članica EU-a, te na Island, Norvešku, Švicarsku, Lihtenštajn, Andoru, Monako, San Marino i Vatikan) ide usporedno uz jačanje vanjskih granica EU-a. Sloboda kretanja omogućena je samo državljanima šengenskog područja, dok je pristup EU-u (tj. šengenskom području) postao složeniji za siromašnije državljane, potom one koji se ne nalaze unutar Schengena, te posebno za stanovnike s globalnog Juga.

Na području je granične kontrole EU Dublinskim ugovorom ukinula solidarnost među državama članicama, koja prevladava u njezinim ekonomskim politikama. Stvarno, Dublinški ugovor “propisuje da izbjeglice koje traže azil unutar EU-a moraju predati svoje dokumente državi kroz koju su ušle i moraju ostati tamo dok se njihov zahtjev ne prouči. Ako to ne uspije, podnositelj zahtjeva može biti vraćen u tu državu ili dubliniziran, tako postajući izopćenik premješten iz jedne u drugu zemlju”⁰⁵, što zahtijeva zemlje “na braniku” šengenskog područja (posebno Grčku i Italiju, ali i Španjolsku) da obavljaju prljavi posao držanja migra-

05 Stathis Kouvelakis, “Borderland. Greece and the EU’s Southern Question”, *New Left Review*, br. 110, ožujak-travanj 2018.

nata izvan EU-a. Uz to još ide i osnivanje agencije za kontrolu granica EU-a, Frontexa, čiji se godišnji proračun povećao s oko 6 milijuna eura u 2005. na oko 143 milijuna eura u 2015. godini i više od 330 milijuna eura u 2019. godini.⁰⁶ Sredstva za suzbijanje migracija posljednjih su se godina neprestano povećavala i u samim državama članicama, širenjem pritvornih centara za migrante, upotrebom nove tehnologije za nadziranje granica te izgradnjom zidova i ograda kako bi se spriječilo migrante da prelaze granice (npr. Ceuta, Calais).

Štoviše, EU potpisuje “ugovore s drugim državama ili agencijama, prenoseći na njih funkcije prisile, pritvora, nadzora i kontrole. Na taj je način dobar broj država ne-članica duž mediteranske obale i šire pretvoreno u zaštitne zone te su tako pripojene kao vanjski prsten obrambenim granicama EU-a.”⁰⁷ Međutim, najvažniji od tih vanjskih vratarata su Turska i Libija, koje stoje na čelu dviju glavnih ruta neformalnih migracija u EU-u: one iz Afrike, koja se uglavnom usmjerava kroz Libiju pa preko središnjeg Mediterana do Italije; i one iz Azije i Bliskog istoka preko Turske do Balkana ili najistočnijih otoka Grčke.”⁰⁸ Summitom o migracijama u Val-

06 Frontex, ključni dokumenti. URL: <https://frontex.europa.eu/about-frontex/key-documents/> (pristupljeno 19. srpnja 2020.).

07 Stathis Kouvelakis, “Borderland”, op. cit.

08 Stathis Kouvelakis, “Borderland”, op. cit.

letni 2015. godine EU je dogovorila financiranje pritvornih centara u Libiji, koji su na nekoliko dana u studenom 2017. godine postali zloglasni nakon što je CNN objavio videosnimku na kojoj se vidi “aukcija robova”, koja se odvijala u jednom od tih centara. Na istom summitu dogovoreno je da će se utrošiti dvije milijarde dolara u “razvojne fondove” radi jačanja granične kontrole u Sudanu, Etiopiji, Nigeru, Nigeriji, Maliju i Senegal. U ožujku 2016. potpisan je još jedan neslavni sporazum između EU-a i Turske, kojim se “Turska složila da će spriječiti ‘neregularne’ prijelaze sa svoje obale, dok je EU obećala da će ukinuti vizna ograničenja za turske državljane i otvoriti novu rundu pristupnih pregovora, zajedno s još 3 milijarde eura za pomoć u naseljavanju izbjeglica na turskom tlu.”⁰⁹ Kriza koja je u ožujku 2020. godine izbila između Grčke i Turske, kada je Ankara stopirala sporazum i omogućila prijelaz sa svojih obala, pokazala je kako je sporazum korišten kao sredstvo političkog pritiska te se mogao vidjeti njegov neljudski karakter.¹⁰ Turska je tada pokušala ušutkati kritike EU-a zbog invazije na kurdska područja sjeverno od Sirije.

⁰⁹ *Ibid.*

¹⁰ Vidi CADTM, “Crisis on the Greece-Turkey border: Let’s Have Done with Fortress Europe”, [cadtm.org](http://www.cadtm.org/Crisis-on-the-Greece-Turkish-Border-let-s-have-done-with-Fortress-Europe), 7. ožujka 2020. URL: <http://www.cadtm.org/Crisis-on-the-Greece-Turkish-Border-let-s-have-done-with-Fortress-Europe>.

Takve politike nisu samo moralno pogrešne: one su pretvorile Sredozemno more u masovnu grobnicu; između siječnja 2014. godine i prosinca 2019. godine najmanje 19.803 ljudi umrlo je pokušavajući prijeći Mediteran kako bi stigli do Europe.¹¹ Stathis Kouvelakis uvjerljivo tvrdi da su utvrde koje su postavljene posljednjih godina da spriječe migrante da dođu u EU, odgovorne za ovu tragediju. Također, pokazuje da se od sporazuma EU-a i Turske iz 2016. godine situacija pogoršala. “Tako je mjesečna stopa smrtnosti pala, u usporedbi s brojem ljudi koji pristižu na tlo EU-a ona je rasla, zapravo se od te 2016. udvostručila.”¹²

Sve je to neprihvatljivo jer Europa snosi ogromnu materijalnu i moralnu odgovornost za situacije u kojima stotine tisuća ljudi napušta svoje zemlje. Kolonijalna prošlost glavnih europskih sila, koja je bila strukturni element akumulacije kapitala u Europi, dezintegrirala je društveno tkivo koloniziranih teritorija te ga zamijenila nasilnim odnosom zavisnosti o kolonijalnim vladarima. Budući da su nacije pod dominacijom formalno postigle neovisnost nakon što su se za nju desetljećima morale boriti, kolonijalizam se pretvorio u neokolonijalizam

11 Vidi Međunarodna organizacija za migracije, Projekt- Nestali migranti. URL: <http://missingmigrants.iom.int> (pristupljeno 19. srpnja 2020.).

12 Vidi Stathis Kouvelakis, “Borderland”, op. cit.

– direktno podređivanje nekada koloniziranih nacija pretvoreno je u neizravno podređivanje, unutar kojeg je nasilje manje vidljivo, ali je ostala ona ovisnost o većini industrijaliziranih kapitalističkih centara. Stoga su ostale i prepreke samoodređenju.

Neokolonijalizam se može definirati kao široki set politika, među kojima možemo izdvojiti sljedeće:

- IMPLEMENTACIJA TRAJNOG SISTEMA ZADUŽIVANJA podređenih nacija prema vanjskim bilateralnim (dominantne države), multilateralnim (MMF, Svjetska banka i druge financijske agencije) ili privatnim (banke, investicijski fondovi, fondovi lešinari) vjerovnicima, UZ POMOĆ LOKALNIH VLADAJUĆIH KLASA. Ovaj dužnički sistem omogućio je kontinuirano pljačkanje nacionalne imovine tih država dužnika u korist najrazvijenih zemalja. Jednom kada su ove podređene države prestale plaćati svoje dugove, sistem je pomogao nametnuti neoliberalnu politiku Washingtonskog konsenzusa: vjerovnici su ponudili državama dužnicima nove zajmove i/ili trenutno oslobađanje od duga kako bi nastavili s povratom, ali pod uvjetom da zemlje-dužnici privatiziraju ključne sektore gospodarstva, uklone trgovinske carine, usvoje plutajuće tečajeve

i promjenjive kamatne stope, smanje javnu potrošnju u socijalnim sektorima i općenito smanje javne investicije. Na taj način ove politike čine države koje su osjetljive na međunarodnu konkurenciju s najrazvijenijim zemljama još zavisnijim te ih sprečavaju da investiraju u vlastite proizvodne sektore i javne usluge, uništavajući preostala lokalna i samoorganizirana gospodarstva. Krajnji je rezultat stanovništvo osuđeno na trajno stanje nesigurnosti i siromaštva.¹³

- **PROVEDBA PRAVILA O SLOBODNOJ TRGOVINI I SPORAZUMA.** Za njih se zalažu EU i Svjetska trgovinska organizacija koje favoriziraju industrijski najrazvijenije nacije i istovremeno potiču razvoj izvozno-orijentiranih ekonomskih modela. Jedan od primjera su Sporazumi o ekonomskom partnerstvu između EU-a i afričkih, karipskih i pacifičkih skupina država. Podređene nacije na taj način favoriziraju razvoj jednog ili nekoliko gospodarskih sektora za izvoz, što tada utječe na njihov prehrambeni suverenitet i samoodrživost. Izvozno-orijentirani ekonomski modeli također potiču utrku za konkurentnošću kroz smanjenje plaća i/ili pogoršanje uvjeta rada.

¹³ Vidi na primjer Éric Toussaint, *Your Money or Your Life. The Tyranny of Global Finance*, Chicago, Haymarket, 2005.

- POLITIČKA, FINANCIJSKA I MATERIJALNA PODRŠKA KORUMPIRANIM I AUTORITARNIM VOĐAMA kao način održavanja ekonomskih interesa najrazvijenijih država i multinacionalnih tvrtki. Izvanredan primjer političke potpore: Zine El Abidine Ben Ali, Hosni Mubarak i Bashar al-Assad svi su dobili Legiju časti, najviše francusko odlikovanje. Kad je u prosincu 2010. godine izbila pobuna u Tunisu, Francuska je ponudila Ben Aliju svoju ekspertizu oko represije nad demonstracijama. Slično tome, Egipat i Saudijska Arabija – dvije države čiji su režimi snažno uključeni u trenutačni bliskoistočni geopolitički kaos – posljednjih su godina pouzdani kupci teškog naoružanja iz Francuske i Britanije.
- IZRAVNO MIJEŠANJE U POLITIKU DRŽAVA POD DOMINACIJOM i to ekonomskim i financijskim ucjenama, potporama državnim udarima ili izravnim vojnim intervencijama, kad god su ugroženi ekonomski interesi europskih država.¹⁴ Za snage socijalne i političke ljevice koje imaju za cilj izgradnju narodnih vlada koje će raskinuti s kapitalizmom u Europi, neophodno je raskinu-

¹⁴ U vezi s politikama izravnog uplitanja i podrške korumpiranim, autoritarnim vođama koje je Francuska provodila u nekoliko afričkih zemalja, vidi (na francuskom jeziku) važan rad udruge Survie: <https://survie.org>.

ti s ovim politikama dominacije nad zemljama globalnog Juga te ih zamijeniti politikama koje se temelje na suradnji i solidarnosti.

Ukidanje nelegitimnog i odioznog duga koji europske države potražuju od trećih zemalja, dajući apsolutni prioritet ljudskim pravima

Pandemija koronavirusa ozbiljan je problem javnog zdravstva, a ljudska je patnja uzrokovana širenjem ovog virusa ogromna. Pod izlikom nužnosti fiskalne štednje radi otplate javnog duga, vlade i velike multilateralne institucije poput Svjetske banke, MMF-a i regionalnih banaka poput Afričke banke za razvoj posvuda su provodile politike koje su dodatno destabilizirale sustave javnog zdravstva: rezanje radnih mjesta u zdravstvu, nesigurni (prekarni) ugovori o radu, smanjenje bolničkih kreveta,

zatvaranje lokalnih domova zdravlja, povećanje troškova zdravstvene zaštite i cijene lijekova, nedovoljno ulaganje u infrastrukturu i opremu, privatizacija različitih zdravstvenih sektora, nedovoljno ulaganje javnog sektora u istraživanje i razvoj liječenja u korist interesa velikih privatnih farmaceutskih grupa... To vrijedi za Afriku, Aziju, Latinsku Ameriku i Karibe, kao i zemlje bivšeg istočnog bloka (Rusija i druge bivše republike bivšeg SSSR-a, srednja i istočna Europa). Ipak, ovo se očito tiče i razvijenih ekonomija.

Hitno treba obustaviti plaćanje dugova i tako oslobođene iznose iskoristiti za zadovoljavanje potreba stanovništva i njihovu zaštitu.

Moramo naglasiti da će se učinci ekonomske i zdravstvene krize posebno primijetiti u zemljama globalnog Juga. Ne samo da su ove zemlje u oslabljenom položaju da se nose s epidemijom i njezinim ekonomskim posljedicama, već će i pad cijena sirovina višestruko povećati troškove njihovih zaduživanja. Tržišta za izvoz sirovina su u padu, što dovodi do gubitka radnih mjesta. Doznake migranata smanjuju se jer su mnogi izgubili posao ili su im prihodi u padu. Uz to, privatne financijske tvrtke na Sjeveru povlače isključivo financijska ulaganja koja su izvršila na globalnom Jugu (posebno na burzama), što uzrokuje značajnu repatrijaciju kapitala na Sjever.

U ovom poglavlju dalje analiziramo utjecaj europske financijske politike na narode Juga i u vezi s tim dajemo niz prijedloga.

Od 1980. godine države Juga¹⁵ otplatile su osamnaest puta više nego što su dugovale 1980. godine, a istodobno se njihova razina duga povećala za više od dvanaest puta. Između 2000. i 2018. godine, javni vanjski dug južnih zemalja više se nego udvostručio, sa 1.300 milijardi na gotovo tri bilijuna američkih dolara.¹⁶ Prema podacima MMF-a nova dužnička kriza već je započela u desetak zemalja.

Međutim, suprotno općeprihvaćenoj ideji da zemlje Sjevera pomažu zemljama Juga, analiza svih financijskih tokova Sjever-Jug pokazuje da na svaki euro poslan iz zemalja Sjevera u zemlje Juga (putem izravnih stranih ulaganja – FDI, službena razvojna pomoć – ODA, ulaganje u portfelj, privatna pomoć i drugi službeni tokovi), u drugom smjeru idu tri eura (servisiranje duga, dobit koju su investitori vratili u zemlju, bijeg kapitala, nezakonito stečena imovina i drugi nezakoniti financijski tokovi). Upravo je to stvarni “sistem duga” koji države Juga čini ovisnima o takozvanim razvijenim zemljama.

15 U zemlje Juga svrstavamo zemlje niskog i srednjeg dohotka, kako ih definira Svjetska banka. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/income-level/low-and-middleincome?view=chart>.

16 Bazirano na podacima dostupnim na web stranici Svjetske banke, od 8. rujna 2019.

Taj sistem započinje bilateralnim dugovima. Unatoč snažnom nedostatku transparentnosti na tim računima, što se tiče bilateralnih potraživanja, prema podacima Svjetske banke, javni vanjski dug zemalja Juga iznosi gotovo tri bilijuna američkih dolara. Bilateralni udio ovog duga procjenjuje se na 437,9 milijardi američkih dolara, tj. gotovo 15%.

Osim bilateralnog duga, države EU-a također mogu vršiti utjecaj na zemlje Juga putem Europske investicijske banke (EIB). Krediti koje EIB odobrava obilježeni su karakteristikama koje su u suprotnosti s interesima ljudi: nedostatak transparentnosti koji vodi korupciji, pronevjera i pretjerano fakturiranje, pomoć koja je povezana s europskim tvrtkama u svrhu promicanja dobiti njihovih glavnih dioničara, neuspjeli standardi zaštite okoliša, promicanje ekonomskih koristi za privatne korporacije s globalnog Sjevera i s globalnog Juga, na štetu borbe protiv siromaštva.

Treba naglasiti da na europskoj razini monetarna politika utječe na narode Juga. Kao odgovor na izbijanje financijske krize 2007.-2008. godine, Europska središnja banka (ECB) provela je politiku kvantitativnog popuštanja (QE). Osim vrlo upitnih učinaka ove politike u Europi, QE je prouzročio masovni priljev kapitala iz zemalja EU-a u zemlje Juga. U potrazi za profitabilnim investicijama u te su se zemlje slile velike količine novca. Europski su ula-

gači pohrlili s ulaganjem u emitirane obveznice južnih zemalja jer su bile isplativije od obveznica sjevernih vlada. No, očito je da su te obveznice rizičnije. Štoviše, masovna kupovina obveznica s Juga vodi naglom povećanju duga zemalja koje ih izdaju, dovodeći ga do neodrživih razina. Kako se nova dužnička kriza širi, ovi visoko špekulativni i nestabilni financijski tokovi više utječu na destabilizaciju gospodarstava tih zemalja nego na njihovo jačanje.

Neoliberalne politike (posebno politike strukturne prilagodbe od 1980-ih nadalje) povećale su broj siromašnih u južnim zemljama. Globalne financijske institucije, na čelu sa Svjetskom bankom, promiču “financijsku uključenost” da bi ubrzale integraciju ove populacije u tržišno gospodarstvo.

Za stotine milijuna izuzetno siromašnih ljudi “financijska uključenost” zapravo znači da će postati lak plijen zajmodavaca, bilo putem mikrokreditnih agencija ili tradicionalnih kamatarara. Neoliberalni napadi na javne službe (škole, bolnice) i nesigurnost plaćenog zaposlenja dodatno naglašavaju potrebu za novcem, posebno kod samohranih majki. Kapitalističke mikrokreditne institucije koje sponzoriraju glavne međunarodne institucije poput Svjetske banke i EIB-a množe se pod krinkom borbe protiv siromaštva i ostvaruju veliku do-

bit na leđima najsiromašnijih slojeva stanovništva tako što im nameću nezakonite uvjete i lihvarske kamate. Mikrokreditne agencije, koje uključuju podružnice velikih privatnih banaka, poput BNP Paribas i Santander, tvrde da imaju gotovo sto milijuna klijenata diljem svijeta, od kojih su gotovo 80% žene. Unatoč medijskoj kampanji u njegovu korist, rezultati mikrokredita tijekom posljednjih trideset godina jasno su se pokazali prilično negativnima.

Moguća rješenja za borbu protiv siromaštva ne nalaze se u zaduživanju siromašnih putem tržišta, već u značajnom povećanju njihovih prihoda tako da im se jamče dovoljno visoke cijene njihovih proizvoda (posebno poljoprivrednih i ribarskih proizvoda), pristojne plaće, stabilna radna mjesta, pristup slobodnom javnom obrazovanju i zdravstvenim uslugama i pristup kreditima putem javnih tijela ili zadruga koje daju kredite po nultoj ili vrlo niskoj kamatnoj stopi.

Borba protiv nezakonitih mikrokredita mora biti povezana s velikom bitkom protiv javnog duga.

S druge strane, ne smijemo zaboraviti takozvanu službenu razvojnu pomoć (SRP), koja općenito služi za održavanje odnosa dominacije među zemljama. Pomoć koja je “uvjetovana” primjenom neoliberalnih politika, na primjer: rezovi javne potrošnje koji umanjuju kvalitetu zdravstvenih i obra-

zovnih usluga; smanjenje zaposlenosti u državnoj službi; smanjenje javne potpore malim lokalnim proizvođačima; uvođenje nesigurnijih odnosa među radnike; privatizacija; kontroliranje granica i migracija radi jačanja tvrđave Europe. Svi navedeni uvjeti definirani su u glavnim vladama Sjevera i Svjetske banke/MMF-a. Potpora se dodjeljuje putem triju kanala: multilateralna pomoć, bilateralna pomoć i nevladine organizacije. Uz to, brojni izdaci koji se broje kao SRP potpuno su upitni ili odiozni jer nikad ne dosežu do populacija koje bi od njih trebale imati koristi. Oni se koriste, na primjer, za pritvor tražitelja azila ili druge restriktivne migracijske politike primijenjene na području zemalja EU-a. Neki od iznosa uključenih u SRP rezultat su čiste igre riječima. Primjerice, loši se dugovi otpisuju i knjiže kao donacija, dok se dotičnoj zemlji za pravo ne dodjeljuju sredstva.

Kao i u sjevernim zemljama, jedno od preferiranih sredstava za poticanje sudjelovanja privatnog sektora jest promicanje javno-privatnog partnerstva (JPP). Nekada financirano od vlada, financiranje i izgradnja infrastrukture, roba i usluga sada su povjereni privatnom sektoru ... Javne vlasti postaju sve više i više dužne privatnom sektoru. Velike privatne tvrtke za javne radove postaju vlasnici nove infrastrukture, a zatim je daju u zakup javnim vlastima. Ova javno-privatna partnerstva karakterizira:

nedostatak transparentnosti na tenderima i u računovodstvu, pretjerano fakturiranje od strane privatnih tvrtki, nepridravanje važećih standarda, manjak javnih konzultacija i pogodnosti za stanovništvo, ugovori o leasingu koji traju nekoliko godina desetljeća na štetu javnih vlasti, i tako dalje. Moramo završiti s JPP-ima!

Konačno, ne smijemo zaboraviti da su europske države dio međunarodnih institucija koje nadilaze europski okvir: Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka, pa čak i Afrička banka za razvoj, za neke europske države, posebno bivše kolonijalne metropole. To je slučaj i s Azijskom razvojnom bankom, Azijskom investicijskom bankom za infrastrukturu i Međuameričkom razvojnom bankom. Europske države snose veliku odgovornost za štetne politike koje one vode.

Uzimajući u obzir: 1. antidemokratski karakter ovih institucija, 2. flagrantne proturječnosti između MMF-ovih planova strukturne prilagodbe i nekoliko međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, 3. odgovornosti tih institucija za izbijanje dužničke krize u Trećem svijetu 1980., 4. prošlo i sadašnje financiranje despotskih ili diktatorskih režima od strane MMF-a i Svjetske banke – dugovi koje Svjetska banka i MMF potražuju od zemalja Juga moraju se tretirati kao nelegitimni i/ili odiozni. Unatoč hegemoniji SAD-a u ovim dvjema instituci-

jama još od njihova osnivanja, na temelju glasačkih prava zemalja EU-a (ili skupina zemalja kojima predsjeda država EU-a),¹⁷ potonje također imaju nedvosmisleni odgovornost za razinu zaduženosti zemalja Juga¹⁸ kao i zbog negativnih posljedica politika koje se tamo nameću.

Zaključno, europske vlade, kao sudionici velikih europskih privatnih tvrtki, kako u povijesti tako i zbog njihove političke, ekonomske, vojne ili financijske težine na svjetskoj sceni, imaju ogromnu odgovornost za nepravde koje su pretrpjeli narodi Juga. Ta je odgovornost OBOSTRANA, a proizlazi iz bivših carstava, zatim iz prijelaza iz koloni-

17 Kod Svjetske banke, Njemačka (3.93%), Francuska i UK (3.68% svaka) drže 11.29% glasačkih prava. Kad se pridoda grupa zemalja koje predvode Austrija (4.75%), Nizozemska (4.11%), Italija (3.37%) i Island (3.03%), njihova glasačka prava povećavaju se na 26.55%. Vidi: <http://pubdocs.worldbank.org/en/329671541106474760/IBRDEdsVotingTable.pdf>.

Za MMF, Njemačka (5.32%), Francuska i UK (4.03% svaka) imaju 13.38% glasačkih prava. Ako se doda grupa zemalja koje predvode Austrija (3.23%), Nizozemska (5.43%), Italija (4.13%) i Island (3.29%), njihova je glasačka moć 29.46%. Vidi: <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/eds.aspx>.

18 Jedan od primjera su dugovi regije MENA, koje je Europski parlament prepoznao kao odiozne. O odioznim dugovima regije MENA: Rezolucija od 10. svibnja 2012., stavak 6.: “smatra vanjski javni dug zemalja sjeverne Afrike i Bliskog istoka odioznim s obzirom na to da ga je akumulirao diktatorski režim, uglavnom kroz osobno obogaćivanje političke i ekonomske elite! Vidi: www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=-TA&reference=P7-TA-2012-0201&language=FR&ring=A7-2012-0104.

jalizma u neokolonijalizam, specifičnih sporazuma o slobodnoj trgovini, isprepletenih mreža poput “Françafrique” itd. te iz njihova vlastitog djelovanja. Međutim, ta je odgovornost i MULTILATERALNA, a proizlazi iz kontinentalnih sporazuma o slobodnoj trgovini, Eurafrice, fiskalnih propisa, članstva u zemljama EU-a i glasačkim pravima u međunarodnim finansijskim institucijama poput Svjetske banke, MMF-a, Europske investicijske banke ili EIB-a, WTO-a, Grupe 7/20 (G7/20), Pariški klub, OECD itd. te iz predstavnštva u Vijeću sigurnosti UN-a itd.

Preporuke

Kako bi otkazale nelegitimne i odiozne dugove koje potražuju od trećih zemalja i na taj način promovirale suverene, utemeljene na solidarnosti i oblicima razvoja usredotočenog upravo na te zemlje Juga, vlade europskih zemalja trebale bi se, bez ikakvog oblika miješanja, obvezati na sljedeće:

- Strogo poštovati prednost ljudskih prava nad svim ostalim pravima;
- Usprotiviti se sustavnom promicanju privatnog sektora da financira razvoj zemalja Juga, a posebno promicanju javno-privatnog partnerstva (JPP-a);

- Otkazati potporu nezakonitom sustavu mikro-kredita i njegovim institucijama, favorizirajući njihovu zamjenu istinskim zadrugama kojima upravlja lokalno stanovništvo i javnom kreditnom službom koja odobrava zajmove po nultoj ili vrlo niskim kamatnim stopama;
- Okončati neoliberalne politike i privatizaciju javnih usluga;
- Ukinuti niz međunarodnih, multilateralnih i/ili bilateralnih ugovora (ekonomskih, trgovinskih, političkih, vojnih itd.), koji su u suprotnosti s ostvarivanjem pune suverenosti država Juga i interesima naroda Juga te, šire gledajući, s općim interesom čovječanstva;
- Napustiti međunarodne institucije i druge neformalne skupine koje u osnovi potiču asimetriju Sjever/Jug, uključujući MMF, Svjetsku banku, WTO, Pariški klub, G7 i G20;
- Napustiti regionalne razvojne banke izvan svojih granica, uključujući Afričku razvojnu banku, Azijsku razvojnu banku, Međuameričku razvojnu banku;
- Pozvati i pridružiti se zemljama Juga u stvaranju alternativnih multilateralnih međunarodnih institucija koje su demokratske (po principu jedna zemlja = jedan glas), ravnopravne i pod narodnom kontrolom. Dakle, pridonijeti stvaranju novih međunarodnih institucija koje poš-

tuju ljudska prava i prirodu, ali i temeljitom reformiranju Organizacije Ujedinjenih naroda, posebno ukidanjem prava veta u Vijeću sigurnosti. Dubinska reforma mora se također ticati određenih specijaliziranih agencija UN-a koje su postale zarobljenice “partnerstva” s privatnim zakladama koje promiču javno-privatna partnerstva, mikrokredite, tržište u cjelini, slobodnu trgovinu i tako dalje;

- Podržati provedbu revizija građana na vlastitom teritoriju kako bi se otkazali dugovi potraživani od trećih zemalja koji su identificirani kao nezakoniti, neodrživi, nelegitimni i/ili odiozni;
- Pokrenuti opsežni program revizije uz sudjelovanje građana kako bi se istaknuli svi oblici plijena i iskorištavanja naroda na Jugu;
- Nametnuti velike novčane kazne tvrtkama koje su na razne načine pljačkale narode Juga, koje bi sad financijski pridonijele posebnom fondu za pomoć i odštetu;
- Financirati zemlje Juga, isključujući službenu razvojnu pomoć, zajmovima bez kamata, koji se u cijelosti ili djelomično vraćaju u valuti koju dužnik želi;
- Staviti na raspolaganje stanovništvu zemalja Juga putem njihovih udruga/autonomnih organizacija sve dokumente, uključujući one klasifici-

- rane kao “obrambena tajna”, koji mogu rasvijeliti podrijetlo dugova koje potražuju razni vjerovnici;
- Redovito objavljivati sve zahtjeve prema trećim stranama u lako dostupnom i razumljivom obliku;
 - Eksproprijacija nepošteno stečene imovine vladara i vladajućih klasa na Jugu i vraćanje dotičnom stanovništvu i pod njihovom kontrolom;
 - Ukinuti službenu razvojnu pomoć u njezinu trenutnom obliku, jer je ona u osnovi instrument dominacije u gotovo isključivu korist zemalja Sjevera te je zamijeniti bezuvjetnim “Doprinosom reparacije i solidarnosti” u obliku bespovratnih sredstava, isključujući u svom izračunu otkazivanje duga i iznose koji ne služe interesima stanovništva Juga. Ovaj doprinos mora odgovarati najmanje 1% bruto nacionalnog dohotka najrazvijenijih zemalja;
 - Objaviti službenu javnu ispriku za sve nepravde koje su europske sile počinile prema stanovništvu Juga, priznajući im pravo na odštetu;
 - Afirmirati pravo na odštetu i/ili naknadu narodima koji su bili žrtve kolonijalne pljačke i plijena putem dužničkog mehanizma;
 - Priznati ekološki dug industrijski razvijenih zemalja prema zemljama Juga i izvršiti reparacije i/ili naknade nadoknađivanjem iznosa tih tro-

- škova porezom ili novčanim kaznama koje se naplaćuju velikim tvrtkama odgovornim za onečišćenje;
- Zabraniti tvrtkama špekulacije o resursima i proizvodnji zemalja Juga;
 - Oštro kažnjavati tvrtke krive za bilo koji oblik korupcije javnih dužnosnika zemalja Juga;
 - Sankcionirati više dužnosnike i političko osoblje koji su u europskim zemljama favorizirali ili u različitim oblicima favoriziraju pljačkanje naroda Juga;
 - Ozbiljno sankcionirati banke (uključujući oduzimanje dozvola za rad) koje peru prljavi novac i sudjeluju u utaji poreza, bijegu kapitala, financiranju aktivnosti koje doprinose klimatskim promjenama i pljačkanju naroda Juga.

Ukidanje neokolonijalne politike EU-a u sferi trgovine i ulaganja

Iz dana u dan postaje sve očitije da je pandemija koronavirusa katalizator nejednakosti u cijelom svijetu. Te se nejednakosti obično povećavaju kako unutar država tako i između zemalja i regija svijeta. Pokazali smo da politika dužničkog porobljavanja zemalja, daleko od financiranja osnovnih usluga, zapravo služi kao mehanizam za dominaciju koju glavni gradovi Sjevera provode nad državama Juga. Želim li ukazati na nejednakosti, više nego ikad moramo promicati politiku otkazivanja duga. Isto vrijedi i za trgovinske odnose. Ovi su samo zamijenili stare kolonijalne odnose, uglavnom pogodu-

jući metropolama sjevernih zemalja, reproducirajući postojeću međunarodnu podjelu rada i čineći stanovništvo južnih zemalja masovno prekarnim.

U kontekstu globalne krize kapitalizma i zastoja s kojim su suočeni multilateralni pregovori unutar WTO-a, vlade EU-a sve više osnažuju dinamiku regionalnih trgovinskih sporazuma u svojim odnosima s gotovo svim kontinentima: Azija (Koreja, Indija, zemlje ASEAN-a), Sjeverna Amerika (Kanada), Južna Amerika (Mercosur, Peru/Kolumbija/Ekvador), Srednja Amerika, Bliski Istok (Vijeće za suradnju u Zaljevu). EU trenutačno pregovara o sporazumima o ekonomskom partnerstvu (EPA) s različitim regijama Afrike. EU je započela proces pregovora o tzv. sporazumima o slobodnoj trgovini sa zemljama na južnoj europskoj periferiji (na obali Sredozemlja) i istočnoj periferiji (Ukrajina, Moldavija i države Kavkaza), koji su već potpisani i za koje su već započeli pregovori o drugoj generaciji. To su sveobuhvatni i detaljni sporazumi o slobodnoj trgovini koji uključuju usklađivanje zakona i propisa (uključujući postojeću pravnu stečevinu EU-a) u korist velikih tvrtki i banaka, posebno onih iz dominantnih zemalja unutar EU-a, a na štetu prava ljudi. Stoga je EU krenula u neokolonijalni trgovinski križarski rat kako bi narode periferije podredila dominantnim frakcijama europskog krupnog biznisa te im nametnula još liberalnije uvjete od

onih dobivenih unutar WTO-a usmjerenih na dobit svojih kapitalističkih korporacija.

Trojka Svjetska banka, MMF i WTO djeluje zajedno kako bi podržala ovaj trgovinski rat u korist multinacionalnih kompanija kroz neoliberalne politike koje tako marljivo provodi većina vlada EU-a i vladajuće klase na Jugu. Ti su sporazumi povezani s bilateralnim ugovorima/sporazumima o ulaganju i uključuju obvezujuće mehanizme rješavanja sporova na relaciji država-država (sustav rješavanja sporova WTO-a) ili na relaciji država-investitor (na primjer Međunarodni centar za rješavanje investicijskih sporova, ICSID, koji je dio Svjetske banke). Sve to da bi se ojačala podređenost država prema multinacionalnim kompanijama radi osiguranja profitabilnosti poduzeća i zaštitila njihova ulaganja na štetu ljudi i okoliša. Stoga su ovi neokolonijski trgovinski i investicijski sporazumi vrlo široki i pokrivaju gotovo sva ekonomska, socijalna, politička, kulturna i okolišna područja.

Ovi sporazumi imaju različite ciljeve koji se mogu sumirati u tri glavna cilja:

- 1) zajamčiti pristup međunarodnom kapitalu novim područjima profita i iskorištavanja putem:
 - ukidanja ili znatnog smanjenja carina i takozvanih necarinskih zapreka u industrijskom i poljoprivrednom sektoru;
 - privatizacije javnih socijalnih sektora (zdravstvo, obrazovanje, gradski prijevoz ...) i javnih poduzeća u strateškim sektorima (telekomunikacije, bankarstvo, energetika ...), u skladu s odredbama Općeg sporazuma WTO-a o trgovini uslugama (GATS), koji se tiče liberalizacije trgovine robom i uslugama;
 - poticanja izravnih stranih ulaganja.

2) zaštititi privilegirani položaj kapitala iz dominantnih gospodarstava EU-a i EU općenito, kao i kontrolu podjele rada i odnosa moći, koja je specifična za hijerarhiju globalnih proizvodnih lanaca, i to putem:

- provođenja poštivanja zakona i politike tržišnog natjecanja, kao i regulacija javnog tržišta u korist krupnog biznisa;
- poštivanja patentnih pravila (Sporazum WTO-a o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS));
- prelaskom na blage, neobvezujuće standarde zaštite okoliša;
- jačanja sanitarnih i fitosanitarnih standarda za izvoz s Juga itd.

3) učiniti jeftinu radnu snagu dostupnom kapitalu putem:

- deregulacije radničkih prava uvođenjem maksimalne fleksibilnosti, tj. prekarnosti. Ova deregulacija i prekarizacija pogađaju radnike i na Jugu i na Sjeveru, jer su u međusobnoj konkurenciji.

S jedne strane, preko ovih ekspanzivnih trgovinskih i investicijskih sporazuma, EU prisiljava države Juga da otvore svoje granice, tržišta i javne usluge tvrtkama iz središta EU-a za izvoz subvencioniranih proizvoda bez nailaženja na carinske zapreke. Na taj način onda pljačkaju njihovo bogatstvo, iskorištavaju potplaćeni rad i ekstrahiraju višak vrijednosti. S druge strane, EU jača zaštitne mehanizme vlastitog krupnog kapitala vrlo strogim zdravstvenim standardima i standardima hrane te zahtijeva obvezujuće socijalne, fiskalne i ekološke klauzule za uvoz s Juga. Te su obvezujuće odredbe, na primjer, uvedene u Zajedničku poljoprivrednu politiku (ZPP) kako bi se ograničio opseg izvoza na europsko tržište, posebno poljoprivrednih proizvoda koji se izravno natječu s onima iz europskih zemalja.

Destruktivni efekti takozvanih sporazuma slobodne trgovine

Destruktivni efekti ovih sporazuma o slobodnoj trgovini potpisanih s EU-om već se jasno vide u većini zemalja Juga, a posebice u Sporazumima o ekonomskom partnerstvu (EPA) u Supsaharskoj Africi. Zaslužili su naziv “sporazumi ekonomskog vješanja” ili “sporazumi ekonomskog osiromašenja”, koji im je dalo već nekoliko borbenih organizacija u Africi. Njihovi su glavni utjecaji sljedeći:

- produbljivanje trgovinskih deficita i strukturne ovisnosti;
- gubitak carinskih prihoda i povećanje deficita platne bilance;
- masovna zaduženost otplaćena uglavnom od strane većine stanovništva povećanjem poreza i smanjenjem državne socijalne potrošnje;
- pogoršanje ionako loših uvjeta okoliša putem ekstraktivizma i grabeži za resursima;
- uništavanje lokalnog sjemena i ograničenje lokalne proizvodnje (generičkih) lijekova pravima intelektualnog vlasništva (komodifikacija znanja);
- povećanje siromaštva malog seljaštva i povećanje ovisnosti o hrani;

- povećavanje masovne nezaposlenosti uništavanjem malih proizvođača u strukturno slaboj industriji i poljoprivredi koja proizvodi za nacionalno ili lokalno tržište, te generaliziranjem fleksibilnosti i nesigurnosti poslova i podugovaranja;
- pogoršanje uvjeta za žene kroz privatizaciju javnih usluga (obrazovanje i zdravstvo), uništavanje seljaštva, nezaposlenost itd.;
- umnožavanje barijera i mehanizama za ograničavanje prelaska granica tvrdave Europe migrantima i izbjeglicama s Juga.

Glavne posljedice EPA-a: slabljenje gospodarstava na makroekonomskoj razini, što ih čini ovisnijima o globalnom tržištu; prijenos troškova vanjske liberalizacije na većinu stanovništva; urušavanje lokalne proizvodnje i zagađenje okoliša; jačanje rodne nejednakosti. Istodobno, čineći nepropusnijima granične prijelaze, EPA-i štite europske sile od socijalnih troškova koje generiraju njihove neokolonijske politike.

Također treba naglasiti da ovi sporazumi imaju autoritarni učinak u smislu da jačaju nedemokratske strukture i prakse odlučivanja u zemljama Juga. Pregovore o sporazumima o slobodnoj trgovini karakterizira jedna neprozirnost koja i ne dopušta stvarnu demokratsku raspravu. Dominantne klase

u zemljama Juga prihvaćaju većinu odredbi ovih sporazuma jer se oni podudaraju s interesima lokalnih kapitalista koji stvaraju lukrativna partnerstva s europskim kapitalistima kako bi ojačali svoj položaj u lokalnim odnosima moći te da bi prisvojali prednosti i koristi na štetu naroda Europe i Juga. Te sporazume podržavaju nedemokratski parlamenti koji svakako ne predstavljaju težnje ljudi.

Zadaci za radikalnu ljevicu

Radikalna ljevica u Europi mora usko surađivati s radikalnim društvenim i političkim pokretima na Jugu u kontekstu borbe protiv ovog trgovinskog križarskog pohoda imperijalističkih zemalja i njihovih međunarodnih institucija (posebno trojke Svjetska banka, MMF i WTO) što povećava koncentraciju bogatstva u rukama kapitalističke manjine na globalnoj razini. Također je nužno kombinirati napore u borbi protiv vladajućih klasa Juga koje djeluju kao svojevrсни mostobran za ovu novu kolonizaciju koja produbljuje nerazvijenost i siromaštvo stanovnika. Zajednički cilj mora biti aktivno pridonijeti da dođu na vlast revolucionarne i narodne vlade koje se temelje na stvarnim demokratskim institucijama odozdo i na trajnoj narodnoj mobilizaciji.

Zadaci narodne vlade

Radikalne snage odozdo koje dođu na vlast u nekoj europskoj zemlji moraju započeti raskidanjem s logikom nejednakih, nepravednih i nedemokratskih uvjeta svjetske trgovine, koja podrazumijeva nejednakost proizvedenih i razmijenjenih vrijednosti kao i naglašavanje podrazvijenosti proizvodnih snaga na Jugu, koju održava kapitalizam u svojoj trenutačnoj neoliberalnoj fazi. Posljedica ove razmjene jest sustav međunarodne podjele rada koji osuđuje ekonomije Juga da se specijaliziraju za izvoz sirovina, poljoprivrednih i ribljih proizvoda i da ostanu ovisne u većini sfera, uključujući industrijsku, tehnološku, financijsku, prehrambenu itd. Ovdje nailazimo na vrlo staru logiku koja stanovništvo na Jugu zapravo svodi na status neokolonija i dobavljača svjetskih sila. S druge strane, imperijalističke zemlje jačaju svoj protekcionizam radi kontrole uvoznih količina kako bi zajamčili i maksimizirali dobit svojih kapitalističkih poduzeća te tako osigurali dominantni položaj “svog” kapitala u globalnim proizvodnim lancima. Na djelu je nasilno otvaranje južnih tržišta kako bi se omogućio europski izvoz, koji se često subvencionira.

Radikalno lijeve snage koje namjeravaju ući u vladu moraju se obvezati da će trgovinu podrediti

narodnim aspiracijama i da će dati prednost solidarnosti nad konkurentnošću. Ona se mora obvezati da će poduzeti mjere za iskorjenjivanje siromaštva i pothranjenosti te promicanje stabilnosti zapošljavanja umjesto slobode kretanja kapitala. Cilj je ujediniti narode razvijanjem saveza radnika, malih proizvođača, seljaka i nezaposlenih na Jugu s ugnjetavanom Europom, a ne ih povezivati s interesima svake od vladajućih klasa.

Narodna vlada treba uspostaviti programe pomoći za industrijalizaciju južnih gospodarstava i za osnivanje neovisnih, autonomnih, na solidarnosti utemeljenih lokalnih gospodarstava, promičući endogeni ljudski i demokratski razvoj zasnovan posebno na prehrambenoj suverenosti.

Narodna vlada treba omogućiti povlaštenu pristup na svoja tržišta proizvodima koje karakterizira jednakost i koji dolaze od malih proizvođača. Što se tiče poljoprivrednih proizvoda i onih koji krše socijalne i ekološke standarde, oni će biti jače oporezovani. Vlada će reaktivirati kratke marketinške mreže i mjere podrške kako bi podržala male lokalne proizvođače i na Sjeveru i na Jugu te tako uspostavila izravne i povjerljive veze između proizvođača i potrošača. Priznat će i podržati pravo naroda da dostojanstveno žive na svojim teritorijima bez ikakve strane komercijalne agresije i bez prisilnog raseljavanja iz bilo kojeg razloga.

Narodna vlada treba raditi na razvoju alternativnih projekata trgovinske suradnje koji ispunjavaju težnje ljudi, oslanjajući se na argumente i iskustva borbe protiv takozvanih sporazuma o slobodnoj trgovini koje predvode radikalni socijalni i politički pokreti u zemljama Juga. ALBA (Bolivarski savez za narode naše Amerike – Ugovor o narodnoj trgovini) dobar je primjer, izgrađen na načelima solidarnosti, komplementarnosti, pravde i suradnje, i koji stavlja ljude u središte svojih načela i praksi.

Također, treba poduzeti radikalne mjere za razbijanje ovog međunarodnog trgovinskog mehanizma koji podređuje i oduzima posjede ljudima, kao integralni dio globalnog procesa raskida s kapitalističkim načinom proizvodnje, u smjeru ekološke, feminističke, socijalističke i internacionalističke alternative.

Prvi koraci narodne vlade

- Podvrgnuti sve bilateralne i multilateralne ugovore o ulaganju i trgovini reviziji uz sudjelovanje građana i obustaviti njihovu primjenu tijekom trajanja revizije. Ukinuti sve ugovore koje će revizija smatrati nelegitimnima i/ili nezakonitima.

- Oduprijeti se odredbama WTO-a i raskinuti sve sporazume o slobodnoj trgovini, partnerstvu i ulaganjima sa zemljama Juga.
- Potaknuti vršenje narodnog suvereniteta u zemljama Juga za razvijanje poštene trgovine koja poštuje socijalnu i okolišnu pravdu te uspostaviti stvarne mehanizme suradnje koji okončavaju pljačku i promiču razvoj njihovih gospodarstava.
- Podržati mjere za razvoj suvereniteta prehrane, za ekološku i socijalno poštenu proizvodnju u zemljama Juga.
- Napustiti WTO i pozvati na međunarodnu kampanju protiv ove institucije i njezina dva partnera, Svjetske banke i MMF-a, te za njihovu zamjenu demokratskim institucijama solidarnosti.
- Ukinuti mehanizme rješavanja sporova koji velikim korporacijama omogućuju potraživanje ogromnih iznosa novca od država, ako potonje poduzmu mjere od općeg interesa, a koje smanjuju dobit privatnih kapitalističkih interesa. Tada će vlada pokrenuti postupak za napuštanje ICSID-a (entiteta Svjetske banke) i tijela za rješavanje sporova WTO-a.
- Institucionalizirati prihvaćeni i legitimni arbitražni postupak koji se sastoji od kaznenog progona nadnacionalnih korporacija u njihovoj nacionalnoj nadležnosti i povećanja njihovih

novčanih kazni u skladu s težinom povrede suvereniteta naroda i/ili socijalnih i ekoloških standarda.

- Strogo sankcioniranje tvrtki koje ne poštuju ljudska prava i ekološke standarde.
- Podržati inicijativu za pravno obvezujući ugovor kojim se transnacionalne korporacije usmjeravaju na poštivanje ljudskih prava u svim njihovim aspektima: civilnom, političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom.
- Objaviti tajne vezane uz trgovinske i investicijske sporazume koji omogućavaju tvrtkama da sve više zauzimaju mjesto naroda i država kako bi zaštitili svoju slobodu djelovanja i ulaganja.
- Otkazati i prekinuti veze s despotskim režimima i vladama na Jugu koji potpisuju te sporazume, jer ih koriste na svim razinama kako bi se obogatili i preusmjerili bogatstvo u inozemstvo.

Ukidanje nehumanih migracijskih politika tvrđave Europe

Kao što je pokazala strašna kriza prihvata migranata koja se dogodila u ožujku 2020. na tursko-grčkoj granici, EU je usvojila nehumanu politiku “tvrđave”. Zdravstvena kriza povezana s koronavirusom posebno pogađa izbjegličke kampove poput kampa Moria na grčkom otoku Lezbos. Ti kampovi već sami po sebi predstavljaju kršenje temeljnih prava ljudi koji bježe od rata i nesigurnosti. Ovi su kampovi već godinama značajno potkapacitirani, a to će samo povećavati broj žrtava koronavirusa. Krajnje je vrijeme da se ovoj politici stane na kraj.

Još od Schengenskog sporazuma 1985., migracijska pitanja i politike koje se provode radi njihova ograničavanja prioritet su za zemlje EU-a. Iako je Schengenski sporazum otvorio granice između zemalja članica, on je također označio točku kojom je započela izgradnja “tvrđave Europe” kakvu danas poznajemo.

Europske pogranične politike postale su sve oštrije, povezujući tako migracijsku politiku s antiterorističkom. Ova opasna poveznica postala je opravdanje za europsku graničnu politiku.¹⁹ Proračun agencije Frontex, zadužene za koordinaciju “zaštite” europskih granica, eksplodirao je od 2005. do 2019. sa 6 na 330 milijuna eura. Ovo impresivno povećanje jasno pokazuje mjesto politike kontrole migranata u današnjoj EU. To najprije znači jačanje fizičkih granica pomoću zidova i barijera duž najmanje 990 km i oslanjanje na visokotehnološku nadzornu opremu. Zapravo to znači militarizaciju granica, pri čemu se nastoji “zaštititi” europsko tlo, slično kao što se grad pod opsadom štiti od “barbara!”. Štoviše, raspravljajući o granicama, ne smijemo zaboraviti da je glavna granica – Sredozemno more. Ova je granica ujedno i najsmrtonosnija jer se ovdje u manje od dvadeset godina utopilo više od 35.000 ljudi.

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/03/07/regulation-reinforce-checks-external-borders/>.

Šire gledano, ovaj je pristup graničnoj politici sukladan neoliberalnoj političkoj agendi. Politike strukturne prilagodbe favorizirale su kapital u zemljama Sjevera, istovremeno povećavajući ovisnost zemalja globalnog Juga.²⁰ Ukratko, to su politike koje permanentno obnavljaju kolonijalne odnose pogoršavajući socijalnu krizu u mnogim bivšim koloniziranim zemljama te potiču ljude na migraciju prema Europi.

Već nekoliko godina europske zemlje nastoje prebaciti upravljanje nadziranjem ove krajnje smrtonosne granice na vanjske suradnike. Zbog toga je summit u Valletti 2016. godine pokrenuo programe čiji je cilj eksternalizacija europskih granica.²¹

Cilj je ove eksternalizacije prenošenje odgovornosti za upravljanje migracijskim pitanjima kao što su prihvat, azil i granična kontrola na neeuropske zemlje. Takva politika ima dva glavna cilja:

- smanjenje mobilnosti migranata prema EU-u;
- povećani povratak s europskog teritorija u treće zemlje.

20 <https://www.cadtm.org/Les-transferts-negatifs-sont-les-causes-des-exils-forces>.

21 Europska komisija, "Trust Fund for Stability and addressing root causes of irregular migration and displaced persons in Africa" DG DEVCO, 1. ožujka 2017.

U stvari, europske su se granice sve više pomicala prema van. U srpnju 2017. Italija je, potpomognuta EU-om i državama članicama, potpisala sporazum s libijskom Vladom nacionalnog jedinstva Fayeza El-Sarrajja i to nakon što je 2016. postigla sličan sporazum s Turskom te još pregovarala o migracijskim sporazumima sa pet afričkih zemalja. Dakle, nakon što je utjecala na europske zemlje poput Grčke i Italije da preuzmu na sebe odgovornost za tražitelje azila zbog takozvanog Dublinskog ugovora, EU sada pokušava progurati upravljanje svojim vanjskim granicama preko Sredozemlja. Ova politika znači ozbiljno smanjenje prava na azil i dovodi do kršenja ljudskih prava migranata.

Te mjere, opravdavane “migracijskom krizom”, prvo su usmjerene na države Sahela. Dakle, pod izgovorom borbe protiv terorizma i organiziranog kriminala, raspoređene su vojne misije na granicama Malija i Somalije, kao i onima Srednjoafričke Republike. Ovim se mjerama navedenim zemljama oduzimaju suverenitet i neovisnost. Slična raspoređivanja snaga pružila su daljnje prilike za interveniranje u afričke zemlje, poput otvorenog uplitanja Francuske u Mali kako bi zaštitila svoje povijesne kolonijalne interese tijekom širenja Touaregovih skupina, a sve pod izlikom iskorjenjivanja te-

rorizma i organiziranog kriminala, uključujući “ilegalnu imigraciju”.²²

Prvo, logika eksternalizacije omogućuje EU-u i državama članicama da izbjegavaju svoje obveze u pogledu prihvata izbjeglica, pritom kršeći Ženevsku konvenciju o izbjeglicama iz 1951. godine. Drugo, eksternalizacija omogućuje EU-u i državama članicama da izbjegniju odgovornost zbog kršenja temeljnih prava (kroz nasilje i protjerivanje), uvelike premašujući ono s čime je europsko javno mnijenje već upoznato tijekom operacija graničnih ophodnji. Zbog odnosa dominacije koju europske države održavaju prema zemljama Juga, javno mnijenje u tim zemljama nije uzeto u obzir kad njihovi vlastiti ljudi osporavaju te politike. Ukratko, dok diktature u zemljama Juga toleriraju, ako već i ne potiču, bijeg kapitala i iskorištavanje prirodnih resursa, sami ljudi su spriječeni uživati slobodu kretanja i putovanja te tako moraju riskirati.

Na Europskom vijeću 2016. godine šefovi država su se dogovorili da će pokrenuti Migracijske sporazume sa pet afričkih zemalja. Ti sporazumi osiguravaju partnerstva koja koriste alate iz nadležnosti EU-a (razvojna pomoć i trgovina) kako bi obvezali afričke države da obustave protok migranata prema europskim obalama te da vrate ljude koji su

²² Europsko vijeće za međunarodne odnose, “Halting ambition: EU Migration and Security Policy in the Sahel” www.ecfr.eu.

tranzitirali kroz njihove zemlje ili da vrate svoje državljanke. Dakle, svjedočimo ne samo instrumentalizaciji ODA (službene razvojne pomoći) kako bi se ograničila migracija, već i instrumentalizaciji migracijskog pitanja kako bi se olakšalo europsko ulaganje u treće zemlje. Napokon, ti se pregovori obično odvijaju u potpunoj tišini, što samo povećava njihovu nelegitimnost.

Kako bi navele neuropske zemlje da prihvate provedbu restriktivne migracijske politike, EU i države članice koriste razvojnu pomoć kao pregovarački žetončić. U zamjenu za mjere koje mogu ograničiti odlaske i povećati povratak migranata koji se "smatraju nepoželjnima" prema takozvanim zemljama "podrijetla" (sporazumi o readmisiji), EU i države članice omogućuju ili odbijaju pristup različitim ODA fondovima. Nadalje, upotreba službene razvojne pomoći rezultira kršenjem temeljnih prava poput prava na zahtjev za azilom i načela nevraćanja (Ženevska konvencija, pravo napuštanja bilo koje zemlje, uključujući vlastitu – članak 13. Opće deklaracije o pravima čovjeka; na slobodu kretanja unutar regije ECOWAS (Ekonomska zajednica zapadnoafričkih zemalja) kroz pojačano provođenje zakona, profiliranje i zadržavanje; na zabranu neljudskog i ponižavajućeg postupanja i prava na zaštitu osobnih podataka i načelo nediskriminacije, da nabrojimo samo neke od njih.

Inicijative poput procesa (platformi) Rabata i Kartuma, a posebno Afričkog fonda za hitne slučajeve, također su mehanizmi stvoreni za provedbu politike eksternalizacije granica. Od 2015. godine ovaj je fond imao na raspolaganju više od 4.700 milijuna eura, od čega je najmanje 1.270 milijuna²³ usmjereno na upravljanje granicama. Ova politika zapravo predstavlja pronevjeru, a sredstva namijenjena “pomaganju razvoju” afričkih zemalja u velikoj se mjeri koriste za kontrolu granica.

Takvi projekti služe, na primjer, za financiranje obuke i naoružavanje kriminalnih skupina u sjeverozapadnoj Libiji kako bi djelovali kao obalna straža koja će po svaku cijenu spriječiti migrante da iz te zemlje dođu u Europu.. Posljedice su bile kobne. Istodobno je dokazano da u Libiji postoji velika trgovina ljudima, kao i činjenica da su otvoreno funkcionirale “tržnice robova”. Naravno, to je nedopustivo, jer ovaj “fond za hitne slučajeve! nije nikako pozitivan odgovor na stoljeća kolonijalnih i neokolonijalnih odnosa. On ih zapravo perpetuira, praveći od ovih zemalja na rubovima tvrđave Europe – “graničare”.

23 <https://ec.europa.eu/trustfundforafrica/thematic/improved-migration-management>.

Prijedlozi

Kriminalizacija migranata neće eliminirati tajnu imigraciju. Suprotno tome, ovi pristupi dovode do pogoršanja tajne imigracije i katastrofalnog broja žrtava koji slijedi. Mladi Afrikanci, bježeći od smrti, siromaštva i neimaštine, i dalje će riskirati živote da napuste svoje zemlje.

Sve one progresivne snage koje dođu u priliku da preuzmu vlast u europskoj zemlji, morat će se imperativno suprotstaviti politikama “tvrđave Europe”, radi poštivanja ljudskih prava. Njihovo djelovanje mora biti nadahnuo Općom deklaracijom o ljudskim pravima i Ženevskom konvencijom u pogledu prava na azil. U neposrednijem smislu, one moraju:

- Zatvoriti internacijske centre za migrante, koji su izravni zatvori;
- Ukloniti kriminalizaciju i zakone koji migrante klasificiraju kao “ilegalne” osobe; također zaustaviti moralizatorske razlike između dobrih migranata (onih koji imaju pristup azilu, onih koji imaju pristup tržištu rada) i loših (“ilegalnih”) migranata;
- Provesti stvarne mjere dobrodošlice migrantima, jamčeći pristup javnim službama;

- Primijeniti sigurne putove (u fizičkom i pravnom smislu) kako bi ljudi mogli migrirati. To bi također uključivalo puni pristup konzularnim i diplomatskim resursima uključenih zemalja i napuštanje vanjskog sistema upravljanja za “šengenske vize”.
- Braniti slobodno kretanje unutar i izvan šengenskog područja;
- U zemljama na europskim granicama zaustaviti vojne instalacije poput zidova i ograda, sistema nadzora i tako dalje;
- Suzdržati se od primjene Dublinskog ugovora ako migranti žele zatražiti azil u zemlji koja nije država kroz koju su ušli u EU.

Moraju se olakšati pravni i administrativni okviri, mora se održavati trajni dijalog kako bi se osiguralo da se ljudi kreću u sigurnim uvjetima radi toga da migracija bude izbor, a ne smrtna potreba.

Ni imigracijske politike ni razvojna pomoć ne mogu nadoknaditi afričkom stanovništvu stoljeća pljačke njihovih prirodnih i ljudskih resursa što je sve ostavilo golem ekološki dug te ih ukotvilo u nerazvijenost i nasilje. Ovo je presudno utjecalo na prisilno raseljavanje i zahtjeve za azilom.

Prirodno i ljudsko bogatstvo koje kontinent danas ima jamči afričkim narodima realni razvoj i siguran život koji ih neće prisiliti da se presele negd-

je drugdje, ali pod uvjetom da stanovništvo tog kontinenta može vršiti suverenitet nad bogatstvom svojih zemalja. Osiguravanje pristojnog i sigurnog života naroda kontinenta povezano je s njihovom kontrolom nad donošenjem odluka kojima se moraju osloboditi neoliberalne politike i neokolonijalnih mehanizama (Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, Svjetska trgovinska organizacija). Te će alternative zahtijevati od naroda da izgrađuju demokratske sustave i jačaju samoorganizaciju protiv trenutanih režima u potrazi za vlastitim suverenitetom. Migracije moraju biti prioritet u njihovoj borbi, jer su njihovi uzroci povezani s neoliberalnim politikama.

Svaka narodna vlada europske države mora naći isključivi i kolonijalistički okvir Europske unije. Mora postojati politika reparacija s obzirom na pljačku i iskorištavanje resursa koje su vladajuće klase i velike tvrtke europskih zemalja prakticirale stoljećima.

Projekt protiv militarističke Europe

Gdje ima dima ima i vatre

EU i države članice snose tešku izravnu i neizravnu odgovornost za oružane sukobe koji su posijali smrti i razaranja za sobom, pogadajući milijune ljudi diljem svijeta. Pritom su oni koji prežive u zonom sukoba pogođeni fizičkim uništenjem stanova, javnih zdravstvenih i obrazovnih službi, elektrana, sanitarnih čvorova i infrastrukture za isporuku takvih vitalnih dobara kao što su energija i voda. Stoga oružani sukobi imaju trajne negativne posljedice za sposobnost pogođenih društava da jamče temeljna ljudska prava i da budu otporna na druge velike šokove kao što su prirodne katastrofe ili zdravstvene krize. Uzmite u obzir samo potencijalno razarajući utjecaj epidemije poput COVID-19

u regijama koje su teško pogođene uništenjem infrastrukture ili u kampovima u kojima se nalaze na stotine tisuća ljudi koji su bježeći od sukoba i progona sada zbijeni u jadnim uvjetima.

S druge strane, za vladajuće klase, koje predstavljaju sićušnu manjinu stanovništva, ali koje imaju kontrolu nad državnom vlašću, oružje je učinkovito sredstvo – tim više ako država uspješno koristi svoj monopol nad silom – održavanja postojećeg društvenog poretka, čim oni kojima se dominira više ne prihvaćaju dominaciju kao prirodnu. Štoviše, nužna obnova područja opustošenih ratom pruža i nove mogućnosti za akumulaciju kapitala.

Za pokrete političke i socijalne ljevice koji bi željeli utjeloviti tu snagu promjene u Europi koja ima za cilj zasnovati egalitarno i solidarno društvo, imperativ mora biti antimilitaristička politika. To znači boriti se ne samo protiv ratova europskih imperijalističkih sila, već i protiv prodaje oružja i podrške represivnim i zaraćenim režimima.

Kapitalizam povećano stvara moćna oružja

Industrijski kapitalizam doveo je do masovne proizvodnje oružja od strane industrijalaca koji su stekli značajnu ekonomsku i političku moć, posebno u SAD-u, zapadnoj Europi, Rusiji i Kini. Zbog proi-

zvodne svrhe, kapital na polju naoružanja u našim kapitalističkim društvima ima vrlo poseban status: naoružanje je sfera u kojoj su državni i privatni kapital vrlo usko isprepleteni. Odluke o istraživanju, proizvodnji i trgovini ne donose se bez odobrenja države, dok industrijalce štiti i subvencionira država, koja čak djeluje kao trgovački zastupnik kapitalista vojne industrije.

Vođena stalnim nagonom za inovacijama, vojna industrija razvila je sve razornije oružje, posebno od Prvoga svjetskog rata. Oklopna vozila, tenkovi, bojni brodovi i podmornice sa sve su se većim mogućnostima umnožili na bojnim poljima. Iznad svega, razvoj i generalizacija vojne avijacije (kao i nosača zrakoplova) sijali su smrt i teror među civilnim stanovništvom, što je obilježje totalnih ratova. Sličan cilj terora i smrti u industrijskim razmjerima među civilnim stanovništvom provodio se razvojem kemijskog oružja, koje je bilo ključno za nacističko istrebljenje europskih Židova i Roma u plinskim komorama, kao i za imperijalistički pothvat Washingtona u Vijetnamu s “agentom Orange”. Ta je logika dominirala i razvojem atomske bombe, koju su SAD bacile na Hirošimu i Nagasaki u kolovozu 1945. godine.

Upotreba naprednih tehnologija danas je u središtu razvoja sustava naoružanja, na primjer bespilotnih letjelica (vozila – zračna ili ne – s upravlja-

čem ili automatizirana, koja se mogu koristiti za nadzor, kao i u borbi kada su opremljena raketa-ma), i automatizirane granice (koje prepoznaju tajne prijelaze pomoći sustava senzora). Kao i u razvoju zrakoplovstva u 20. stoljeću, ove tehnologije uspostavljaju sve veću udaljenost između onih koji ubijaju i onih koji bivaju ubijeni (ili između onih koji čuvaju granicu i onih koji je žele prijeći), čime se napadaču ograničava rizik od ozljeda kao i empatija prema žrtvama.

Dok govori o miru, EU istovremeno sije sjeme rata

Države članice EU-a masovno proizvode i prodaju oružje. Međunarodni institut za istraživanje mira u Stockholmu (SIPRI) u svom izvješću o međunarodnim vojnim transferima²⁴ iz ožujka 2020. navodi razmjere, podrijetlo i odredište najveće svjetske prodaje naoružanja za razdoblje 2015.-2019. SIPRI ukazuje na to da se izvoz oružja povećao za 5,5% u tom razdoblju u odnosu na razdoblje 2010. – 2014., i za 20% u odnosu na razdoblje 2005.-2009. Iako dvije glavne države izvoznice oružja, SAD i Rusija, zajedno izvoze više od polovice globalnog izvoza

²⁴ Pieter D. Wezeman, Aude Fleurant, Alexandra Kuimova, Diego Lopes Da Silva, Nan Tian, Simon T. Wezeman, *Trends in International Arms Transfers*, 2019., SIPRI Fact Sheet, ožujak 2020.

oružja (36%, odnosno 21%), države članice EU-a ne zaostaju. Francuska i Njemačka su treća i četvrta država po izvozu oružja, dok su Velika Britanija (koja je još bila članica EU-a u razdoblju 2015.-2019.) i Španjolska na šestom i sedmom mjestu. Među 25 najvećih svjetskih država izvoznica oružja, odgovornih za 99% globalnog izvoza, postoji devet država članica EU-a koje su odgovorne za 25,6% globalnog izvoza.

Unatoč onome što vlade kažu kada ih se pita na tu temu, jasno je da su najbolji kupci autoritarni i zaraćeni režimi – ne zato što ih zanima samo povećanje kapaciteta i sposobnosti za odvratanje neprijatelja, već zato što zapravo koriste to oružje. Izvještaj SIPRI-a pokazuje da su različite države članice EU-a među tri glavna dobavljača oružja sljedećih autoritarnih, represivnih, zaraćenih ili kolonijalnih režima (ovaj nepotpuni popis uzima u obzir samo 40 glavnih uvoznika oružja u svijetu): Saudijska Arabija, Indija, Egipat, Kina, Alžir, Ujedinjeni Arapski Emirati, Katar, Pakistan, Izrael, Turska, Indonezija, Singapur, Maroko, Brazil, Kuvajt.

Vojnim intervencijama u različitim dijelovima svijeta, imperijalističke sile nastoje ne samo zadržati svoju ekonomsku i političku dominaciju nad zemljama globalnog Juga – dok istodobno osnažuju tamošnje autoritarne režime – već i pokazati učinkovitost svojih naoružanih sustava za vlastite

potencijalne kupce. Posljednjih godina možemo samo spomenuti sudjelovanje država članica EU-a od 2001. u ratovima u Afganistanu. Nadalje, u Iraku 2003., u vojnoj intervenciji u Libiji 2011., u ratu u Maliju od 2013., zatim u vojnoj koaliciji protiv različitih džihadističkih skupina u Iraku te u Siriji od 2014. Osim toga, europske vojske raspoređene su, prema sporazumima o vojnoj suradnji s postojećim režimima, u mnogim zemljama diljem svijeta. I ovdje je paradigmatičan slučaj Francuske koja je potpisala takve sporazume s mnogim afričkim zemljama. Za one zemlje koje izvoze oružje, ove intervencije su dobra prilika da pokažu učinkovitost oružja koje nude na prodaju.

EU razvija zajedničku sigurnosnu i obrambenu politiku. Iako još uvijek nije moguće ostvariti potpuno integriranu vojnu politiku i stvoriti zajedničku vojsku, EU ipak jača vojnu suradnju svojih država članica. Nadalje, dok imperijalizam EU-a i njezinih država članica zadržava određeni stupanj autonomije, njegovo je svrstavanje uz američki imperijalizam opće pravilo. Što se tiče vojnog imperijalizma, većina država članica EU-a članice su NATO-a, a pristupanje istočnoeuropskih država i bivšeg jugoslavenskog bloka NATO-u faktički je preduvjet za njihovo pristupanje EU-u. EU tako omogućuje jačanje vojne nazočnosti SAD-a i njihovih saveznika na vratima Afrike, Bliskog istoka i bivšeg

sovjetskog bloka te izravno sudjeluje u imperijalnoj dominaciji Zapada nad ostatkom svijeta. To ne može prikriti činjenicu da su brojne europske države, posebno iz jezgre EU-a, i same kao države izravno uključene u ovu dominaciju.

Društva nasilja

Na taj način EU i države članice doprinose uspostavljanju sve većeg broja nasilnih društava u Europi, na njezinim granicama, ali i u ostatku svijeta. S krizama kapitalizma (njemu svojstvenih) koje se javljaju u sve kraćim intervalima, dominacija posljedničkih klasa sve se manje postiže prihvaćanjem te dominacije kao prirodne i legitimne, a sve više prisilom. Društveni se poredak održava upotrebom oružja: iskorištavanje radne snage većeg dijela svjetskog stanovništva olakšava se podređivanjem vlasti za koju se zna kao (potencijalno) nasilnu, uključujući i društva koja imaju političke institucije koje se smatra “demokratskim”. To je očito politički izbor vladajućih klasa koje favoriziraju ovu militarizaciju društava na štetu razvoja sfera društvene reprodukcije – zdravstva, obrazovanja, stanovanja, dokolice itd. Ovu je logiku u znatnoj mjeri istaknula i aktualna pandemija COVID-19. – zdravstvena kriza koja nije imala presedana više od jednog stoljeća i tijekom koje su se zdravstveni sustavi država,

među glavnim svjetskim prodavačima i kupcima oružja, pokazali nesposobnima nositi se s datomsituacijom. U Francuskoj je odjeknuo nedostatak maski i opreme za zdravstveno osoblje i stanovništvo, za razliku od višegodišnje zalihe represivnog oružja koji je francuska država kupila.

Uz to, mnogi kupci država izvoznica oružja također su dužnici tih država i međunarodnih financijskih institucija (Svjetske banke i MMF-a). Dug koji imaju ove represivne i zaraćene države treba smatrati odioznom prema definiciji Odbora za ukiđanje nelegitimnog duga (CADTM), iz kojeg ovdje vrijedi citirati sljedeći dio: “svaki zajam mora se smatrati odioznom ako režim, demokratski izabran ili ne, ne poštuje temeljna načela međunarodnog prava kao što su temeljna ljudska prava, suverenitet država ili odsutnost uporabe sile. Vjervnici se, u slučaju ozloglašanih diktatora, ne mogu pozivati na nevinost i neutralnost te tako i zahtijevati da im se dug vrati. U ovom slučaju svrha zajma nije ključna za kategorizaciju duga. Zapravo, financijska potpora zločinačkom režimu, čak i za bolnice i škole, jednaka je pomaganju, konsolidaciji i samoodržavanju režima iz dvaju razloga. Prvo, neke korisne investicije (ceste, bolnice...) mogu se kasnije iskoristiti u odiozne svrhe, na primjer, za ratni pothvat. Drugo, zamjenjivost sredstava omogućuje vladi koja se zadužuje radi dobrobiti stanovništva ili države

– što je službeno uvijek slučaj – da zapravo generira druga sredstva za manje plemenite ciljeve.”²⁵

Prema svjetskom poretku temeljenom na jednakosti, demokraciji i solidarnosti

Ako narodne vlade žele utjeloviti snage za promjene, trebale bi provesti politike usmjerene prema radikalnom prekidu s nejednakim i nasilnim svijetom. Međutim, neke mjere društveni pokreti mogu iznijeti i bez čekanja na formiranje narodnih vlada.

- Narodna vlada u državi članici NATO-a napustit će potonji savez i prekinuti svaku suradnju s njim. Ovo predstavlja glavno pitanje simboličkog i stvarnog prekida s postojećim političkim poretkom na međunarodnoj razini; to bi značilo ništa manje nego “de-vesternizaciju” međunarodnih odnosa, odnosno odbijanje usklađivanja s interesima američke velesile i pokazivanje da su mogući međunarodni odnosi solidarnosti, a ne potčinjavanja.
- Raspustiti vojno zapovjedništvo koje je najuže povezano s kapitalističkom državom i klasom, a vojsku reorganizirati pod demokratskom kontrolom. Ako je država umiješana u ratove u

25 Éric Toussaint, “The Doctrine of Odious Debt: from Alexander Sack to the CADTM”, [cadtm.org](http://www.cadtm.org), 24. studenog 2016.
URL: <http://www.cadtm.org/The-Doctrine-of-Odious-Debt-from>.

inozemstvu, vlada će pokrenuti postupak povlačenja koji će biti završen što je prije moguće i zamijenjen humanitarnom podrškom pod demokratskom kontrolom dotičnih naroda.

- Narodna vlada angažirat će se kod pitanja globalnog razoružanja i demontirati svoje nuklearno oružje, ako ga ima. Socijalizirat će vojnu industriju i uvesti moratorij na proizvodnju i prodaju oružja u inozemstvu, i sektorima koji proizvode napadačko oružje izmijenit će svrhu, dajući prioritet sektorima društvene reprodukcije – zdravstvu, obrazovanju, stanovanju itd., – a sve to pružajući podršku i osposobljavajući radnike u industriji koja se transformirala, te čuvajući njihove plaće. Pokretat će retroaktivne pravne radnje protiv odgovornih za prodaju oružja kaznenim režimima.
- Narodna vlada poduzet će sankcije protiv režima koji krše međunarodno pravo i temeljna ljudska prava, vodeći računa da dodatno ne ugrozi stanovništvo navedenih režima kada je u pitanju zavisna država (na primjer, poduzet će ciljane akcije protiv pojedinaca odgovornih za radnje režima, umjesto neselektivnih ekonomskih sankcije). Zamrznut će sve ekonomske veze s Izraelom sve dok ne pristane na suradnju prema međunarodnom pravu i rezolucijama UN-a, to jest sve dok Izrael ne prizna suverenitet pale-

stinske države unutar granica 1967. godine i međunarodnog režima Jeruzalema (što znači napuštanje izraelskih naselja na Zapadnoj obali i u istočnom Jeruzalemu), i dok ne prekine blokadu pojasa Gaze i režima apartheida unutar vlastitih granica, a palestinskim izbjeglicama omogući povratak kućama.

- Narodna vlada aktivno će podržavati potlačene nacije i narode (npr. Palestince, Kurde, Sahravijske, Rohindže) kroz humanitarnu i diplomatsku pomoć. Pomagat će stanovništvu čiji su životi izravno ugroženi, između ostalog koristeći mjere za sprečavanje kriminalnih režima da počine masovna ubojstva.
- Na međunarodnoj razini i u srednjem roku, određeni broj narodnih vlada treba uspostaviti dovoljno snažan odnos moći da uđu u značajne pregovore s ugnjetavačkim silama za rješavanje nacionalnih pitanja (npr. Palestina, Zapadna Sahara, Kurdistan) i dugotrajnih građanskih ratova (npr. Sirija). Oni bi također trebali ciljati na duboku reformu Ujedinjenih naroda (ili ih zamijeniti) kako bi tu organizaciju transformirali u istinski demokratsko tijelo za rješavanje sukoba u kojem ne dominira pet sila – SAD, Ujedinjeno Kraljevstvo, Francuska, Rusija i Kina – od kojih svaka ima stalno mjesto i veto u Vijeću sigurnosti, kao što je to trenutačno slučaj.

Reparacije za zločine europskih kolonijalnih sila i europskog neokolonijalizma

Zbog mobilizacija pokreta Black Lives Matter koje su se 2020. odvijale na međunarodnoj razini protiv rasizma općenito i negrofobije posebno, sve više ljudi želi znati istinu o mračnoj prošlosti kolonijalnih sila i njezinu današnjem neokolonijalnom perpetuiranju. Kipovi amblematskih ličnosti europskog kolonijalizma ruše se ili prokazuju. Isto vrijedi i za kipove ljudi koji u SAD-u simboliziraju ropstvo i rasizam. ReCommonsEurope podržava sve inicijative i akcije kojima je cilj osuditi koloni-

jalne zločine, koje nastoje utvrditi istinu o prošlim zvjerstvima, koje ističu instrumente neokolonijalizma i sve oblike otpora iz prošlosti naovamo, koje pozivaju na odštetu te koje zahtijevaju kraj svih oblika diskriminacije naroda koji su bili ili jesu žrtve kolonijalizma i neokolonijalizma.

Dana 30. lipnja 2020., povodom šezdesete godišnjice neovisnosti Konga, sljedeća je vijest obišla svijet: Kralj Belgije, kralj Philippe, u pismu šefu države i kongoanskom narodu izrazio je žaljenje zbog kolonijalne prošlosti i posebno za razdoblje tijekom kojeg je Leopold II. osobno posjedovao Kongo (1885.-1908.).

Evo glavnog odlomka: “U doba neovisne države Kongo počinjena su djela nasilja i okrutnosti koja su još uvijek duboko urezana u našem kolektivnom sjećanju. Kolonijalno razdoblje koje je uslijedilo također je uzrokovalo patnju i poniženje. Želio bih izraziti svoje duboko žaljenje zbog prošlih rana, čija se bol danas ponovno potiče diskriminacijom koja je i dalje previše prisutna u našim društvima. Nastavit ću se boriti protiv svih oblika rasizma.” Ova izjava belgijskog kralja dogodila se kao jedna od posljedica ogromnog međunarodnog pokreta osvješćivanja i mobilizacije koji je obilježio kraj svibnja i cijeli lipanj 2020., počevši od atentata na Georgea Floyd od strane američke policije. Ipak, ova je izjava potpuno neprimjerena jer ne navodi

izričito krivce: kralj Leopold II. nije ni spomenut. Philippe se ne ispričava niti predlaže da kraljevska obitelj i/ili država Belgija plate odštetu. Niti postavlja pitanje povratka robe ukradene od naroda Konga u vrijeme dominacije Leopolda II. Kongom i tijekom kolonijalnog razdoblja kada je Kongo bio dio Belgije (1908.-1960.). Dio ove robe nalazi se u muzeju Tervuren Africa ili u privatnim zbirka-ma. Philippe ne predlaže uklanjanje kipova kolonizatora i drugih simbola kolonijalnog razdoblja u belgijskom javnom prostoru ili barem da ih se poprati spomen-pločama koje bi javno navodile i pojašnjavale strahote kolonijalnog razdoblja.²⁶

S druge strane, francuski predsjednik Emmanuel Macron protivi se uklanjanju kipova povijesnih ličnosti, poput Colberta, koji je promovirao ropstvo i trgovinu robovima.

Predstoji nam još puno posla.

²⁶ Vidi Éric Toussaint, “Reply to the Letter by Philippe, King of the Belgians, about Belgium’s Responsibility in the Exploitation of the Congolese People”, *cadtm.org*, 8. srpnja 2020. URL: <https://www.cadtm.org/Reply-to-the-letterby-Philippe-King-of-the-Belgians-about-Belgium-s>.

Neokolonijalizam i mračna europska prošlost kolonijalizma i trgovine robljem: povijesni, moralni i kolonijalni dugovi

Transatlantska trgovina (koja je povezivala Europu, Afriku i Ameriku) bila je motivirana potragom za kapitalističkim razvojem u kolonizacijskim zemljama.²⁷

Tijekom više od 400 godina, više od 12 milijuna muškaraca, žena i djece bili su žrtve tragične transatlantske trgovine robovima. Posebno su ropkinje snosile trostruki teret: uz prisilni rad u najtežim uvjetima, zbog svog spola i boje kože trpjele su izuzetno okrutne oblike diskriminacije i seksualnog iskorištavanja. Nakon ukidanja ropstva kroz nekoliko faza u 19. stoljeću, europske su zemlje masakrima kolonizirale afrički kontinent i podijelile ga između sebe na Berlinskoj konferenciji održanoj 1884.-1885. Kolonizacija Afrike rezultirala je genocidima, iskorištavanjem stanovništva, ekstraktiviz-

27 Na tu temu vidi P. Pluchon, *La Route des esclaves. Négriers et bois d'èbène au XVIIIe siècle*, Hachette, 1980. kao i Araujo, A. L. (2017.) *Reparations for slavery and the slave trade: a transnational and comparative history*. London: Bloomsbury Academic / Beckles, H. (2013.) *Britain's Black debt: Reparations for Caribbean Slavery and Native Genocide*. Kingston, Jamaica: University Of West Indies Press / Davis, D. B. and Askews & Holts Library Services (2006.) *Inhuman Bondage: the Rise and Fall of Slavery in the New World*. New York: Oxford University Press <http://www.vlebooks.com/vleweb/product/openreader?id=GlasgowUni&isbn=9780199726653/>.

mom koji je opustošio resurse i biotope te kulturnim i vjerskim ugnjetavanjem. No, to nije sve: kolonijalne sile pribjele su i dužničkom mehanizmu da bivše kolonije mogu držati u prisilnoj ekonomskoj situaciji. Svjetska banka bila je izravno uključena u određene kolonijalne dugove. Tijekom 1950-ih i 1960-ih odobravalala je zajmove kolonijalnim silama za projekte koji su omogućavali europskim centrima da maksimiziraju eksploataciju svojih kolonija. Dio dugova koje su belgijske, britanske i francuske vlasti ugovorile za svoje kolonije sa Svjetskom bankom prebačen je na zemlje koje su stekle neovisnost bez njihova pristanka. Tako su bivše kolonije morale otplaćivati dugove koje su države-kolonizatori ugovorile kako bi ih iskorištavale. To je učinjeno kršeći međunarodno pravo. Međutim, ti dugovi nisu otkazani. Štoviše, Svjetska banka je odbila rezoluciju UN-a iz 1965. godine kojom se zahtijeva da prestane podržavati Portugal sve dok se Portugal ne odrekne svoje kolonijalne politike.²⁸

Jedan od najupečatljivijih slučajeva kolonijalnog duga je Haiti. 1804. je izborio neovisnost od francuskog imperijalizma pobunom robova koju je

28 "...svim specijaliziranim agencijama Ujedinjenih naroda, pogotovo Međunarodnoj banci za obnovu i razvoj (= Svjetska banka) i Međunarodnom monetarnom fondu [...] da se suzdrže od davanja Portugalu bilo kakve financijske, ekonomske ili tehničke pomoći sve dok se portugalska vlada ne odrekne svoje kolonijalne politike, što predstavlja flagrantno kršenje odredbi Povelje Ujedinjenih nacija." UN Doc. A/AC.109/124 i corrigenda 1 (10. lipnja, 1965.).

između ostalih vodio Toussaint Louverture (slučaj Haitija posebno je znakovit jer su robovi sami izborili svoju slobodu). Dvadeset i jednu godinu kasnije, 1825. godine, Francuska je bivšoj koloniji nametnula odštetu od 150 milijuna zlatnih franaka, prijeteći joj vojnom invazijom i obnovom ropstva. Teret ovog duga i dalje teži Haitiju i njegovu narodu. Francuska je tražila financijsku kompenzaciju za gubitak prihoda koji je nastao ukidanjem ropstva na Haitiju. Stoga su bivši vlasnici robova bili ti koji su dobili “odštetu”, a ne robovi.

Ujedinjeno Kraljevstvo nije bilo ništa bolje. Nakon ukidanja ropstva u njegovim kolonijama 1833. godine, oko 3.000 robovlasničkih obitelji dobilo je ogromnu novčanu naknadu za svoj gubitak “imovine” – u ovom su slučaju to bili afrički robovi. Daleko od toga da je stvar prošlosti, ova je epizoda vrlo aktualna jer je britanska vlada zaključila posljednje isplate Zajma za ukidanje ropstva 15. veljače 2015. godine. Čak i neovisno o tome što je kao premijer, David Cameron, u govoru u parlamentu Jamajke 30. rujna 2015. godine pozvao Jamajčane da ropstvo smatraju prošlošću te im poručio da je vrijeme da ga “prebrode”.²⁹ Španjolska je također potraživala značajnu odštetu od Maroka za njezino povlačenje

29 CARICOM, “The CRR Media Conference on the British Treasury’s Slavery Loan”, [http:// caricomreparations.org/crr-media-conference-british-treasurys-slavery-loan/](http://caricomreparations.org/crr-media-conference-british-treasurys-slavery-loan/).

1860. s teritorija Tetouana, koji je godinama bio pod španjolskom okupacijom.

Hitna potreba za reparacijom i povratom kulturnih dobara

Louis-Georges Tin pravno definira odštete kao “pravne, moralne, materijalne, kulturne ili simboličke mjere uspostavljene kako bi se kompenzirala socijalna skupina ili njezini potomci, pojedinačno ili kolektivno, nakon velike štete”.³⁰ Naknade za ogromnu štetu poput genocida, ratnih zločina i zločina protiv čovječnosti predviđene su međunarodnim pravom. Pojam reparacije nastao je iz potrebe za pravdom naroda koji su pretrpjeli takvu štetu. Međutim, potražnja za reparacijama povlači za sobom neka važna pitanja, budući da tržište postaje glavni posrednik takvih politika, koje onda mogu postati sredstvo za određivanje cijene tih patnji. Zahtjevi za odštetu nisu novina, nego potječu od samih početaka porobljavanja crnačkih populacija. U nekoliko navrata, već u 17. stoljeću, francuska misionarka Épiphanie de Moirans i španjolski misionar José de Jaca osudili su trgovinu robljem i držanje crnaca u ropstvu u korist kolonijalne ekonomije u Americi.

³⁰ Tin, Louis-Georges, 2013., *Esclavage et Réparations*, Éditions Stock (na francuskom).

I na Sjeveru i na Jugu učinjeno je mnogo pokušaja da se postigne restorativna pravda za porobljene i kolonizirane narode. 1993. godine u Abuji održana je prva Panafrička konferencija o reparacijama u znak podrške zahtjevu za reparacijama potomaka žrtava afričkog ropstva, kolonizacije i neokolonijalizma. Ovaj je događaj oživio borbu za reparacije unutar afričke zajednice i afričke dijaspore. Konferencija je izričito pozvala “međunarodnu zajednicu da prepozna kako postoji jedinstveni moralni dui bez presedana prema afričkim narodima koji tek treba biti naplaćen.”

U svibnju 2001. francuska nacionalna skupština i Senat usvojili su francuski zakon koji trgovinu robljem i ropstvo priznaje kao zločin protiv čovječnosti. Poručuje da “Francuska Republika prepoznaje da transatlantska trgovina robovima i trgovina robovima u Indijskom oceanu, s jedne strane, i ropstvo s druge strane, počinjena od petnaestog stoljeća nadalje, u Amerikama i na Karibima, u Indijskom oceanu i u Europi protiv afričke, američke, madagaskarske i indijske populacije, čine zločin protiv čovječnosti.” Početni prijedlog ovog zakona, poznat kao Taubirov zakon, uključivao je i odlomak o reparacijama: “Osnovat će se odbor kvalificiranih osoba koji će utvrditi pretrpljenu štetu i ispitati uvjete za naknadu štete za ovaj zločin.” Međutim, članak je ukinula zakonska komisija i tek na-

kon brisanja odjeljka o reparacijama Skupština je zakon jednoglasno usvojila. Međutim, iste godine, na Svjetskoj konferenciji protiv rasizma u Durbanu, koju su SAD bojkotirale, francuska delegacija nije se pridružila onim delegacijama koje pozivaju da trgovina robljem i kolonijalizam budu priznati kao zločini protiv čovječnosti, a nijedna europska država nije od tada krenula francuskim stopama.

U novije vrijeme, od 2010. godine, haićanski društveni pokreti pozivaju na odštetu zbog epidemije kolere koju su prouzročili vojnici MINUSTAH-a (2004.-2017.) koja je bila posljedica okupacijske misije pod pokroviteljstvom UN-a. Treba imati na umu da je teritorij Haitija prethodno između 1915. i 1934. godine okupirala i vojska SAD-a.

U Belgiji je u veljači 2019., u sklopu Desetljeća ljudi afričkog podrijetla, UN-ova Radna skupina stručnjaka za osobe afričkog podrijetla (WGEPAD), organizirala sastanke s predstavnicima države i njezinih institucija, te s predstavnicima afričkog podrijetla iz civilnog društva, radi upoznavanja s položajem osoba afričkog podrijetla u zemlji. U svom izvješću WGEPAD preporučuje da Belgija provede restorativnu pravdu i da koristi “akcijski plan za restorativnu pravdu” u deset točaka CARICOM-a kao uzorni okvir.³¹ Nedavno je nevladina or-

³¹ Izjava za medije UN-ove radne grupe stručnjaka za narode afričkog podrijetla o ishodu službenog posjeta Belgiji od 4. do 11. veljače 2019.,

ganizacija Human Rights Watch pozvala Belgiju da osigura odštetu, što znači “financijsku nadoknadu, ali i priznanje prošlih zločina i štete koju i dalje nanose te da stane na kraj stalnim zlostavljanjima.”³²

Stoga su se odgovori na zahtjeve za odštetu, unatoč mjerama poduzetim u tom smjeru već nekoliko godina, vrlo malo promijenili. Štoviše, često se vrši pritisak na bivše kolonizirane zemlje da odustanu od zahtjeva za odštetu, što rezultira time da su inicijative u tom smjeru često ograničene na deklaracije, ogorčenje i zahtjeve, ali uglavnom nisu popraćene obvezujućim mjerama (koje će ostati teško ostvarive sve dok se ne uspostavi političko tijelo neovisno o trenutačnom odnosu snaga).³³ Uz zahtjeve za odštetu, u nekoliko europskih zemalja (posebno u Francuskoj i Belgiji) provedene su kampanje za povrat kulturnih dobara i ljudskih ostataka pohranjenih u muzejima ili na sveučilištima. Te su mobilizacije pomjerile granice te su popraćene brojnim najavama restitucije u izvorne zemlje od strane francuskih i belgijskih vlasti. Restitucije – tabu-riječ prije samo nekoliko godina – sada se spominju pa čak i najavljuju. Međutim, kao što poka-

dostupna na: <https://www.ohchr.org/FR/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24153&LangID=E>, st. 47.

32 <https://www.hrw.org/fr/news/2020/06/30/belgique-passer-des-regrets-aux-reparations>.

33 <https://www.colonialismreparation.org/fr/newsletter-01-20-plus-d-elan-dans-la-demande-de-reparation-caricom.html>.

zuje francuska situacija gdje je ozbiljan rad Bénédicta Savoya i Felwine Sarr rezultirao samo odbacivanjima otkako su 2018. godine podnijeli svoj izvještaj francuskom predsjedniku, govorcije su rijetko popraćene konkretnim akcijama³⁴ Unatoč tome što se potraživanja umnožavaju, bivše kolonijalne sile vrlo se nerado upuštaju u izravnu repatrijaciju i ponekad se zadovoljavaju obećanjima da će napraviti inventar ili čak jednostavno “posuditi” opljačkano blago.³⁵ U Belgiji je 2018. pokrenuto pitanje restitucije kulturnih dobara i ljudskih ostataka opljačkanih u Africi povodom ponovnog otvaranja Kraljevskog muzeja za Srednju Afriku u Tervurenu (Belgija). Kolektiv sastavljen uglavnom od pripadnika dijaspore i istraživača objavio je članak u belgijskim novinama *Le Soir* pozivajući na restituciju ne samo kulturnih dobara već i ljudskih ostataka.³⁶

34 Tijekom svog govora na Sveučilištu Ouagadougou 28. studenoga 2017., predsjednik Republike Francuske izrazio je želju da se “unutar pet godina steknu uvjeti za privremenu ili konačnu restituciju afričke baštine u Africi”. Nastavno na ovu deklaraciju, dvojici akademika, Bénédictu Savoyju, profesoru na Technische Universität u Berlinu, pročelniku katedre za Kulturnu povijest umjetničke baštine u Europi, 18.-20. stoljeće, i Felwine Sarr, profesorici na Sveučilištu Gaston-Berger u Saint-Louisu (Senegal) naloženo je da podnesu izvješće o ovoj temi. Izvještaj je dostavljen predsjedniku Republike 23. studenog 2018. godine.

35 <https://www.colonialismreparation.org/en/newsletter-03-20-le-lent-chemin-des-restitutions.html>.

36 Carte blanche: “La Belgique à la traîne sur la restitution des trésors coloniaux” – izdao Le Soir 25. rujna 2018., <https://plus.lesoir>.

Kao i kod pitanja odštete, morat će se revidirati stvarni postupci restitucije od strane belgijske i francuske države kako bi se uklonili svi mogući pokušaji manevara za prikrivanje lažne odštete. Moramo izbjeći ono što se dogodilo s ugovorom o prijateljstvu između Libije i Italije koji su 2008. potpisali predsjednik Muammar Gadafi i šef talijanske vlade Silvio Berlusconi. Ugovor je predviđao talijansku naknadu za kolonijalno razdoblje u Libiji.³⁷ U pozadini ove talijanske geste bili su ekonomski i politički interesi. Isprika je popraćena “reparacijama” u obliku “vezanih” investicija, dobivanjem ugovora, kontrolom prirodnih resursa i uvjetima kao što je kontrola migracijskih tokova itd. To je značilo nametanje i perpetuiranje neokolonijalnog odnosa dominacije.

Neke preporuke za pokretanje pitanja reparacija i restitucija u europskim zemljama

Preporuke se mogu dobiti iz plana u deset točaka koji je napravila Komisija za reparacije Karipske zajednice (CARICOM). Ova skupina od petnaest ka-

be/180528/article/2018-09-25/carteblanche-la-belgique-est-la-traine-sur-la-restitution-des-tresors-coloniaux (na francuskom).

37 Chiara Filoni, “Fausses réparations et nouvelle colonisation italienne en Libye”: <https://www.cadtm.org/Fausses-reparations-et-nouvelle-colonisation-italienne-en-Libye> (samo na francuskom).

ripskih zemalja bila je najuspješnija u mobilizaciji za odštetu za zločine ropstva i kolonijalizma. U nastavku prikazane preporuke tiču se Francuske, Ujedinjenog Kraljevstva i Nizozemske, koje se, uz dodatak javne i iskrene isprike, poziva da otpišu vanjski dug državama članicama CARICOM-a. Nadalje, ove preporuke predstavljaju dobar vodič za izradu “putokaza! za sve europske zemlje odgovorne za ropstvo i kolonijalizam.

ReCommonsEurope će nastaviti ovaj posao proširujući ga što je više moguće na tekuće rasprave i prijedloge u drugim zemljama.

Navodimo ključne mjere koje je predložila komisija CARICOM:

- 1) **POTPUNA I SLUŽBENA ISPRIKA**, za razliku od “izraza žaljenja” koje su neke zemlje izrazile. Unatoč tome, isprike – koje su stoga uvijek ostale na margini kod prisjećanja o ropstvu – u velikoj su mjeri nedovoljne, jer je poznato da se često izriču u svrhu strateški važnijih ciljeva, postavljenih kroz političku agendu koju nalažu okolnosti i odnos moći.³⁸
- 2) **REPATRIJACIJA POTOMAKA VIŠE OD 12 MILIJUNA AFRIKANACA KOJI SU OTETI I DEPORTIRANI na Karibe kao robovi**, gdje su tretirani kao stoka i tuđa

38 R. Hourcade, “The Politics of Apology. Repentir officiel et gestion stratégique de la culpabilité dans un ancien port négrier (Liverpool)”, *Ethnologie française*, br. 177, 2020/1, str. 20.

- osobna imovina, kako bi se mogli vratili tamo odakle su došli.
- 3) RAZVOJNI PROGRAM ZA AUTOHTONE POPULACIJE KOJE SU PREŽIVJELE GENOCID. U tom će slučaju biti potrebno osigurati da prioritet ovog razvojnog modela ne bude razvoj tržišta, već poboljšanje životnih uvjeta stanovnika, posebno u pogledu javnih usluga.
 - 4) KULTURNE INSTITUCIJE koje omogućuju prenošenje sjećanja na žrtve i njihove potomke.
 - 5) OSIGURATI SREDSTVA ZA “KRIZU U JAVNOM ZDRAVSTVU” KOJA JE RASPROSTRANJENA NA KARIBIMA. Karibi su regija s najvećom učestalošću kroničnih bolesti koje izravno proizlaze iz prehrambenih navika, psihološkog nasilja i općenito iz raznih oblika stresa povezanih s ropstvom, genocidom i apartheidom.
 - 6) ISKORJENJIVANJE NEPISMENOSTI, jer su crnačko i autohtono stanovništvo nakon neovisnosti ostavljeni u uvjetima široko rasprostranjene nepismenosti, posebno u britanskim kolonijama.
 - 7) AFRIČKI OBRAZOVNI PROGRAM – da bi se ljudi afričkog podrijetla informirali o svojim korijenima.
 - 8) PROGRAM PSIHOLOŠKE REHABILITACIJE za njegu i reparaciju ljudi afričkog podrijetla.
 - 9) TRANSFER TEHNOLOGIJE radi omogućavanja boljeg pristupa znanosti i globalnoj tehnološkoj

kulturi. Ovaj prijenos je posebno važan zbog potrebe suočavanja s posljedicama globalnog zatopljenja, ali i da se osigura provedba energetske tranzicije.

- 10) OTKAZIVANJE SVIH DUGOVA kako bi se okončali “porezni lanci”, s kojima Karibi žive od oslobođanja od ropstva i kolonijalizma.

ReCommonsEurope, ponavljajući zahtjeve društvenih pokreta u karipskoj regiji, podržava zahtjev za financijskom naknadom za ekonomsko iskorištavanje i rasističku dehumanizaciju porobljenih Afrikanaca. Procjenjuje se da bi isplata reparacija Britanije karipskim Afrikancima bila oko 7,5 milijardi funti. 20 milijuna funti plaćenih afričkim robovima nakon ukidanja ropstva 1834. godine u Britanskom carstvu vrijedilo bi milijarde funti u današnjem novcu.³⁹ Ta se sredstva moraju kapitalizirati za alternativni model razvoja zasnovan na solidarnosti... i pod nadzorom naroda.

39 Hilary Beckles, “Britain’s Black Debt: Reparations for Caribbean Slavery and Native Genocide”, (Kingston: University of the West Indies Press, 2013.), str. 144 u: Ajamu Nangwaya, “Caribbean Reparations Movement Must Put Capitalism on Trial”, Pambazuka News, travanj 2017. <https://www.pambazuka.org/global-south/caribbean-reparations-movement-must-put-capitalism-trial>.

Uz ove mjere za pitanje reparacija, važne su i ove:

- REPARACIJE ZA EKOLOŠKE ZLOČINE koji rezultiraju osudama i novčanom naknadom.
- POVIJEST ROPSTVA I KOLONIJALIZMA TREBA UKLJUČITI U OBRAZOVANJE u najširem smislu, tj. ne samo u školski program (kroz nastavu), već je treba promovirati kulturnim politikama (podizanje svijesti, podrška udrugama, događaji itd.)
- NAPRAVITI IZRAČUN ONOGA ŠTO KOLONIZATORSKE ZEMLJE DUGUJU BIVŠIM KOLONIJAMA u smislu ukradene robe, opljačkanih resursa, iskorištene radne snage itd., nije jednostavna stvar. Da bi to učinili, nužno je stvoriti skupinu sastavljenu od ekonomista, pravnika i poreznih stručnjaka koja će proizvoditi znanje o reparacijama. Cilj je pronaći preciznu cifru koju će država-kolonizator morati platiti bivšim kolonijama za počinjene zločine i definirati u koje zajednice, škole i zaklade taj novac treba ići.
- UTVRĐIVANJE ZASTUPNIČKIH KVOTA u institucijama.
- UČINKOVITA OSUDA RASISTIČKIH KOMENTARA I DJELA.

Zaključak

Nalazi su evidentni. Rasističke i ksenofobne izjave i akcije u Europi su posljednjih godina u porastu. Strukturni rasizam, odnosno sistem na globalnom Sjeveru, popraćen nesputanom nadmoći bijele rase, potiče i nesputano rasističko ponašanje. Štoviše, velika većina ovih zločina prolazi nekažnjeno. Ipak, strukturnu prirodu rasizma – i diskriminaciju koja iz toga proizlazi – više ne treba dokazivati. Europski parlament je 26. ožujka 2019. usvojio rezoluciju o *“Temeljnim pravima ljudi afričkog podrijetla”* priznajući da su “[...] rasizam i diskriminacija ljudi afričkog podrijetla strukturni [...]” i da “[...] je ovaj oblik rasizma rezultat povijesno represivnih struktura kolonijalizma i transatlantske trgovine robovima [...].”⁴⁰

Slično tome, UN-ova Radna skupina stručnjaka za ljude afričkog podrijetla u svojoj je izjavi iz 2019. godine za Belgiju zaključila sljedeće: *“Osnovni uzroci suvremenih kršenja ljudskih prava leže u nepriznavanju stvarnih razmjera nasilja i nepravde kolonizacije. Kao rezultat toga, javni diskurs ne odražava nijansiranu analizu o tome kako institucije mogu dovesti do sustavne isključenosti u područjima obrazovanja, zapošljavanja i mogućnosti/prilika. Radna skupina zaključuje da su nejednakosti duboko ukorijenjene zbog preklapanja i međusobnog*

⁴⁰ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0239_EN.pdf, stavak S i B.

jačanja ovih strukturnih prepreka. Vjerodostojni napori u borbi protiv rasizma zahtijevaju da se najprije prevladaju ove strukturne prepreke.”⁴¹

Unatoč gornjim izjavama, nije postignut značajan napredak u dekonstrukciji ovih struktura. Iako se isprike i odštete moraju uzeti u obzir za bilo koji društveni projekt koji je uistinu usmjeren ljudskom dostojanstvu svakog pojedinca, bez rasnih razlika, etničke pripadnosti ili nacionalnog podrijetla, one i dalje nisu dovoljne da bi se eliminirale strukture koje održavaju postojeću diskriminaciju. Drugim riječima, svaka od gore navedenih preporuka nužan je ali ne i dovoljan uvjet ako ih se ne razmatra u širem kontekstu njihove ukupne provedbe.

Međutim, nazire se nada: brutalno ubojstvo Georgea Floyd u SAD-u ojačalo je pokret Black Lives Matter i potaknulo prosvjede u cijelom svijetu. Od 30. svibnja organizirani su brojni protesti: u Belgiji je 10.000 ljudi demonstriralo protiv rasizma i policijskog nasilja; više od 20.000 ljudi marširalo je u Francuskoj, pri čemu se ponovno javila priča o smrti mladog Adame Traoréa u policijskom pritvoru. U SAD-u je na stotine tisuća prosvjednika diljem zemlje. U Ujedinjenom Kraljevstvu ruše se kipovi. I u Australiji su se odvijale velike mobilizacije.

⁴¹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24153&LangID=E>, st. 13.

U Brazilu je slogan “Vidas Negras Importam” skandiralo stotine stanovnika iz favela Rija de Jainera, okupljenih ispred sjedišta regionalne vlade 31. svibnja u nedjelju navečer. Tragična smrt Georgea Floyda utjecala je na to da je veliki dio javnog mnijenja, posebno mladih, osvijestio potrebu za prokazivanjem i borbom protiv institucionalnog rasizma.